Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 17 МАРТ, 1988 ШУ. ★ № 33 (7536). ★ Мах 3 кеп.

XIX Еррисоюзни партийни конференцена накъадолхаш

ХЬАЛХАРА МУЛ

РЕПОРТАЖ

Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхоза цхьоалагIча бригада кхашка тхо кхаьчар геттара Iуйрийна. Низткъа мара хIама бIарга ца гуш дохк доаллар. Цхьабакъда, дукха ха ялале айделар из, малх хьежар. Цун беркатеча зIанараша хьаьстар еррига аре, ловсардодаш латтача лаьттара Iи хьалгIетта йолаелар.

Канала тIагIолла тиллача зIамигача тIаьх дехьа а даьнна, аьттехьа дIахьайзача, хьахезар тхона трактораша ду тата. Цох кхетадир оаха укхаза бIаьстан-кхашкара балхаш дIадоладеннална.

Массарел хьалха тха къамаьл хилар № 1 йолча бригада агрономаца Макушкина Надежда Георгиевнаца.

— Ах сахьат а дац оаха хьалхара сеялкаш йолаялийта, — аьлар цо. — Цу юкъа шин агрегато кхоккха гектар горох дIайийннай. ХьагучогIа, ер шоана гуш дола 65 гектар хула кха тахан йистедаккха аьттув баргба тха.

Бухь билла йолх кхай тIа гIолла ги дIадувщ йола тракторащ. Царех хьалхаръяр лоаллар йоккха опыт йола механизатор Сазонов Иван Семенович ва. Боахамерча кхыболча трактористел хьалха кийчон мугIаре дIаоттаяьяр цо шийн «болата говр». Хьежаш вар из ер ди хьатIакхачарга. ХIана аьлча, дика хов цунна, чуэцаргбола хьувкъам ялат дIадерга хьежжа хургболга.

Иттех метр мара цунна тIехьа ца юсаш йода Степаненко Павел Дмитриевича лоаллаш йола МТЗ-82. Из а боахамерча дикагIболча механизаторех цаI ва. Укх тайпара бIаьсти цун вахаре иттех хиннай.

— Иштта да-кх, — ел Н. Г. Макушкина, — бIаьстан кхашкара балхаш дIадоладе бокъо опыт йоккхагIйолча тхоай механизатораштa еннай оаха. Оалаш ма дий, «моллагIдола гIулакх ше дIадоладарга хьежжа дIадода», аьле.

Цхьабакъда, укх шера укхаза эггара хьалха болх бе болабенна механизатораш Сазонови Степаненкои бацар. Юххьанца дика кийчдир лаьтта, эшаш йола удобренеш тайсар. ХIаьта из болх мишта баьб тешал деш ба цхьа гарза йоацаш, кулга тIаьр-юкъ санна шаьрдаь ул-ла оахам. Из чIоагIа лоархIаме да.

Из болх беча къаьстта белгалваьлар тракторист В. Беляев. КIал тIаьда яле а, лоацдача юкъа макха баькkха кийчдир цо 150 гектар лаьтта, ги дIадувча механизаторашта никъ хьабийллар.

— Укх сахьате кхыча кхай тIа гIоргва со, — яхаш дувц цо. — Ди дика а дIайха а хила тарлуш да. Цхьабакъда, марта хаоттам, йиIий оамал санна, чехка хувцалуш ма бий. Цудухьа цхьа минута зехьа йоае йиш яц.

Иштта къамаьл тхо деш долча юкъа гороха ги тIадола лафет тIехьа а йолаш, хьакхаьчар керда трактор. Сихха тIабахар цунна засыпщикаш В. Даркин, Н. Сапаев. Тхо а хьежар ги миштад. ЦIена, тоха еза молха теха, дIаде кийча дар из. Гуш да, боахаме цу лоархIамеча гIулакха боккха теркам тIабахийталга.

— Цхьа кIира хьалха ялат дIаде доладе дага долаш техника кхашка араяьккхаяр оаха, — дувц агрономa. — Цхьабакъда, йоачаш йола а енна, болх соцабе безаш хилар. Цудухьа таханардар 1988 шерара хьувкъам бахьан къовсам лоаттабу хьалхара ди лархIа йиш йолаш да.

Гаьна доаццаш доакъара культураштa лаьрхIа кхаш да. Цига хьинаре къахьегаш я люцернан кенеи ги дIадувш болча трактористий Болотов Федора, Дзыгин Алексея агрегаташ. Шоай болх ма хулла дикагIа а сихагIа а чакхбаккха гIерт механизатораш. Бокъонца уж тохабалийтаб, бухсоццаш хьахулачоа тIаберзабаьб бригаде шерра юкъейоалаяьча боахама расчето. Тахан цхьанне ца деш дитар кхоана ерригача коллективана Iаткъаргда.

Из иштта долга кхетадир оаха, бригада стане кхаьчача. Бокъонца болх кхехк укхаза. ВIалла ца соцаш сердал ювл цIаьхха хьалъяьча кхоаллен кIалхара. Цига къахьегаш ва электрогазосварщик В. Н. Никонов.

— Дехар тоадаьд аьнна далац гIулакх, — йоах цо. — Ерригача техникана, къаьстта тIехьатоссача инвентара, профилактика е еза, тIехьагIа цо «тийша болх» бергбоацаш. Из уйла йолаш ба укхазара берригa болхлой а. Кхашка къахьегаш болча шоай новкъостий гIулакх ма хулла дикагIа дIадахача дика хеташ ба уж.

Царца цхьан дагара бар колхоза зерносклада болхлой а. Тахан царех тийша дукха да. Ханнахьа а эшшача боараме а дIакхачийта деза цар ги кхашка.

— Тха болх Iай цхьан дийнахьа сецабац, — йоах зерносклада заведующе А. М. Егоринас. — Ги цIендеш, из ца талхийташ, зене йола садоалла хIамаш цох ца латийташ къахьийгад оаха. Хьийга къа эрна дайнадац. Тахан майрра ала йиш йолаш да тхо, эшаш мел дола ги долаш да, аьнна. Цул совгIа дикагIйолча классагIа а да из.

Оаха къамаьл деча юкъагIа кхы цхьаькха а кен тIабола лафет тараза тIа яьккхар зерносклада болхлоша. Дукха ца говш кхашка кхаьчар из а.

— Шерра дIадоладеннад боахаме ялат, баьцадаараш дIадувлга, — аьлар колхоза председатела Крылевская Роза Алексеевнас. — Тайп-тайпарча бригадашкара хьаухача хоамаша тешал ду гIулакх дика а хила ма доаггIара а дIадоладенналга.

Бокъонца бIаьстан хоза ди эттар тха колхозе долча юкъа. Цох бизза пайда эца гIерташ, къахьегаш бар укхазара берригa кхаш леладераш, специалисташ, кулгалхой.

М. КАРТОЕВ.

ПЕРЕСТРОЙКЕ ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Грозненски ремонтно - механически заводе къаьстта лоархIаш ва фрезеровщик Маскуров Мувса ШийтталагIа шу да цо укхаза къахьега. Цу юкъа цхьа бутт дIабэхийтабац цо шийн сменни нормаш дикка тIехкхоачаш ца еш.

— Нагахьа санна дикагIболча болхлоех дувце, эггара хьалха цIи яккха йоагIар М. Маскуров ва тха, — яхаш дувц цеха начальника А. Кузнецова. — Ше дика къахьегарал совгIа из цIенхаштта хьадех цо шийна уллуврча талмастта шоай декхар кхоачашдерашкара, цхьаккха озабезам биц. Иштта хила Iомабу цо шийн зIамагIбола гIончаш а. Тахан къахьегаме хьалха латтарех ба цо Iомабаь кагий нах. Царех цаI ва эрсий зIамига саг Комаров Сергей. Харцо ловш вац Мувса, дог хьаьнала саг ва, цIаккха а юстара латтаргвац эшачоа гIо ца деш. 40 — 50 процент тIехкхоачашъю сменни нормаш, хIаьта цо хьабаьча балха дикал массаза лакха хиларах дувца а эшац. Коллектива тIум, хьаькъал, эхь-эздел, чIоагIале — иштта ала доагIа цох.

Ше дика производственник хиларах тарра уж оамалаш Iомаю цо шийн вoIа Тимура а. Из сварщик хила дешаш ва Грознерча ПТУ-5, хIаьта заводской столове болх беш я цун цIен-нана а. Иштта шийн а шийн дезала а вахар айхха производстваца дийзад Мувсас.

СУРТА ТIА: М. Маскуров.

Р. АУШЕВА сурт.

Хьаша тIаэцача Югославе лаьтта

БЕЛГРАД, 15 март. (ТАСС спец. корр.). Тахан Югославе коммунистий Союза Центральни Комитете КПСС ЦК Генеральни секретара югославски кулгалхошцара, переговораш дIахойинхьар. М. С. Горбачевен СКЮ ЦК Президиума Председатела Бошко Круничен КПСС а СКЮ а балха актуальни дешаех, хIанзарча ханареи дунен халкъашта юкъерча коммунистически а болхлой а боламеи керттерча проблемай хьакъехьа шин партенеи мехкаштеи юкъера гIулакхаш дегIакхувлара хьалах, перспективаех лаьца шоайла хаьдда, теркам тIабахийта дагабаьлар.

СССР-е хулаш латт перестройка ювцаш, М. С. Горбачева белгалдаькккхар, из КПСС инициативагIа а, цо эффективно кулгалдеш а чакхйоаккхалга. Цо дийцар парте организаторски, идеологически, политико - кхетам балара балха формехи методехи, радикальни экономически реформа толаме чакхйоккхалга Iалашдеча, самоуправленчески дIадоладаьр кхоачашдеча, демократизацеи гласностеи процессаш чIоагIъеча, советски общество революционно кердаяккхара наькъага хьежжа социально нийсхо чIоагIъеча цунна хьалхашка латтача декхарех.

Советско - югославски гIулакхий чIоагIа а тешаме а кIийле хинна дIаэттача КПСС а СКЮ а вIаши леладеча гIулакхашка боаггIача боараме кхачара лакха мах беш М. С. Горбачевеи Б. Круничеи аьлар дIахо юкъера партийни бувзамаш шердара, цар керда формаши лостамаши дегIакхувлара, социализм хьалъяра теореи практикеи керттерча дешай хьакъехьа вIаши дагабувлалга кIоаргдара шоаш чIоагIа лоархIаме лоархI аьнна.

* * *

М. С. Горбачев тахан Иосип Броз Тито мемориальни комплекса экспонаташка хьожаш хилар. Цун мраморни каша тIа цо венок йиллар, сийлен хьаьший книжка тIа йоазув дир, цу тIа, масала, белгалдоакхх, И. Броз Тито — дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойи болама гIорваьнна деятель — советско - югославски доттагIал хьинаре хьаллоацаш хинналга.

Мемориала болхлошка, городе гIолла чакхвоалаш ше накъавоахача югославски официальни нахага къамаьл деш Генеральни секретара аьлар: со чIоагIа гIадваха ва визита деношка новкъоста Титос революци яьккхачул тIехьагIа шийн болх дIаболабаьча моттиге варах. Мемориале варца са дIахайта безам бар Иосип Броз Тито, Югославе коммунисташ айса лоархIалга, тха парте, советски халкъо лоархIалга. Белгалдаккха безам ба мемориале со духхьал хIама довза, бIаргаго болча безамах ца вар, хIаьта сай партийни декхарах веналга.

ТIаккха советски кулгалхо городской доттагIлен парке вахар. ВизитагIа йолча дагалоацама къона база га дIаегIар цо.

Генеральни секретарь пионерашца — Iалам лорадара йолча организаце членашца вIашагIкхийтар. Царех цхьанне — Джорджевич Миленас, шоллагIча класса дешархочо — аьлар: укхаза хьалхара га Белграде хиннача кхычарех дIа ца кхетара болама мехкий - доакъашхой конференцеца ювзаенна егIай. ДIа ца кхетара болама конференце балха хетаяь хьаьча парка доалдеш, оаш сийлахь - доккха гIулакх кхоачашду, аьлар М. С. Горбачева.

Га дIайогIача бар дуккха доазол дехьара журналисташ. Цар хаттара жоп луш советски - кулгалхочо аьлар: югославски кулгалхошца доттагIлен, гIулакхера, гучахьарча хьале къамаьл деча хана оаха дукха проблемаш ювц. Иштта оаха дуккха долчох барт баьб. Сона хетачогIа, визит йолча хана оаха къоастадаьр советско - югославски гIулакхаш дегIакхувлача чIоагIа лоархIам болаш хургда.

Оаха дукха ха хетаю дунен халкъашта юкъерча политика дешашта. Оаха кхетадаьд дIахо а вIаши гIулакхаш леладе, машара, герз дIадаккхара, дунен халкъашта юкъера гIулакхаш тоадара тIехьарча къовсаме низаш вIашагIтоха эшаш хилар. Шоана гучча бесса визит — дика дIайолаеннай.

Белграде скупщина «дошо книжка тIа» Генеральни секретара е йоазув дир: тахан дIаегIа га берригача тохкамах чакхдаьнна советско-югославски доттагIал санна чIоагIа а дIаьха вахар долаш а хийла».

А. БЕЛИКОВ,
В. КУЗНЕЦОВ,
А. КОНДРАШОВ,
Г. ШИШКИН.

ЛЕНИН ВАЬЧА ДЕННА — ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

14 марта Москверча къахьегама коллективашка дукхача наха дакъа а лоацаш митингаш хилар. Цар доакъашхоша 16 апреле В. И. Ленин ваьча дийнахьа денз 118 шу дизара хетадаь коммунистически субботник чакхдаккха, аьнна, предложени елар. Къахьегамхоша берригаш тIахьийхар цу дийнахьа геттара чIоагIа къахьегама овсарле лакхъяь, керттерча даькъе кхояьча материальни энергетически ресурсаех болх бе. Субботнике даькха ахча столица, иштта коллективай къахьегама а быта а хьалаш тоадеча дIадахийта лаьрхIад.

Москва - Сортировочная яха депо. XIX-ча Еррисоюзни партийни конференцена хетаяь яхь шерлуш латт. Коммунистически уйла чIоагIъялар юха а хьахьокхара, шийна болча пайдана а доацаш, наьха духьа къахьегара масал хинна дIаоттаргда 16 апреле хургдола субботник.

— Депо локомотивни бригадаша хIанзле къахьегама цIей чотагIа кхояьча электроэнергецеи дизельни доагорацеи хьалхара поездаш дIа-хьа ийгай, — аьлар эксплуатаце цеха партийни бюро секретара В. Харитона.

Московски машиннаькъахоша субботника хетадаь 180 мовхьаш тIадолеи 97 пассажирскии поездаш дIа-хьа йига, кхы тIа 11 локомотиви машиннаькъа тIа гIолла лела цхьа крани тоае аьнна декхар тIанийцад.

* * *

«Станкоагрегат» НПО. Къахьегама коллектива собране къамаьлаш даьча лабораторе начальника С. Рыженковеи группа кулгалхочо А. Кошечкинеи заводчанаш ленински годовщина хьинаречa къахьегамца езъе, перестройка еча, мохк социально - экономически дегIакхувлача гIулакхе хаьдда дакъа юкъедахьара тIахьийхар.

Объединене къахьегамхоша субботник долча дийнахьа 120 эзар сома маьха товарни продукци арахеца, 27 эзар сома маьха пайда бе, аьнна, декхар тIанийцад. 10 эзар сом ахча алапе фонде дIахьожаде лаьрхIад.

* * *

С. М. Кирова цIерагIа хьалхара Московски сахьаташ ду завод. Митинге къамаьл дир ворхIлагIча цехерча бригада мастера З. Сухановаси предприяте къахьегама коллектива совета председатела Е. Герасимовеи.

Завода болхлоша 16 апреле дийнахьарча юкъерча нормал дикка тIех, 255,4 эзар сома маьха товарни продукци арахеца лаьрхIад. Цу дийнахьа хьадоагIача алапех 64 эзар сом ахча город дегIакхувлара фонде дIахьожадергда. Предприяте, социально - бытови хьалаш тоадара гIулакх а диццац. Субботник долча дийнахьа шийн наIараш хьаелларгъя заводской быта ЦIено, хIаьта бархлагIчеи ткъаь ялхлагIчеи цехашка болх бе долалургда салаIара комнаташ.

(ТАСС).

№ 23 йолча Заводской хоржамий округе, № 26 йолча Маяковский хоржамий округе, № 98 йолча Пседахски хоржамий округе, № 104 йолча Знаменски хоржамий округе, № 139 йолча Орджоникидзевски хоржамий округе, № 147 йолча Горски хоржамий округе гIолла Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаташ харжара ди оттадарах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

«Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах» долча Нохч - ГIалгIай АССР-а Закона 57-ча статьяга хьежжа № 23 йолча Заводской хоржамий округе, № 26 йолча Маяковский хоржамий округе, № 98 йолча Пседахски хоржамий округе, № 104 йолча Знаменски хоржамий округе, № 139 йолча Орджоникидзевски хоржамий округе, № 147 йолча Горски хоржамий округе гIолла бархIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаташ хоржалга оттаде 1988 шера 17 апреле кIирандийнахьа.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный, 1988 шера 16 март.

«IАЬРЖА ДОШУВ» ЛЕХАРАШ

Коммуниста В. Найпака бригадо шийтталагIча пятилетка кхаь шера задани Еррисоюзни XIX партийни конференци хьаеллача денга кхоачашъе лаьрхIад. Из болам тIехь-тIехьагIа шерагIа баржаш латт мехкдаьтта лехараштa юкъе. МалагIа таронаш бахьанце кхоачаргва цу толамга, йолаш йий уж? Цох лаьца тха корреспондента къамаьл хилар бурув тохара балхий Октябрьски управлене бурув тохара волча мастераца В. Найпакаца.

— Владимир Павлович, шун бурув тохача бригадо соахка ханал дикка хьалха кхоачашйир шин шера план, заданел тIех 4 эзар метр совгIа бурув техар, цхьа скважина хьалъярга дIайода ха дикка лоацийр, балхашка дIадодар лохдир, сменагIа пайда эцаш йола ха 98 процентага дIакхоачайир. Мишта вIаштIехьдаьлар из?

— Цун массехк бахьан да. Керттердар — сага фактор. Октябрьски УБР валехьа къахьегама школа автотракторормонтни заводе чакхъяьккха вар со. Цул тIехьагIа, Грозненски мехкдаьтта институт чакх а яьккха Нижневолжски мехкдаьтта доаллача моттиге болх беш хилар. Болхло, бурувдеттачун гIонча, бурувдеттар волаш дIаболабир аз болх. Цу массанахьа аз зийнар дар: коллектив барт болаш яле — гIулакх а лерттIа дIадода, цхьоагIо йоацаш, цхьанне аьннар шоллагIчо ца деш хилча — пайда боацаш ха дIайода.

Из уйла йолаш вера со Октябрьски УБР воагIача хана а. Юххьанца № 225 йолча буровой тIа мастералла болх бир, цул тIехьагIа Гойт-Корт оалача моттиге № 58 йола скважина хьалъе йолайир оаха. Духхьал цхьан дийнахьа, кIирагIа, беттешка хьахиланзар тха коллектив. Шераш дIадахар бартцхьоагIо йола, вIаши дагардар дизза кхетадеш йола коллектив вIашагIтохарга. Цу хана КПСС мугIарашка дIайийцар со. Цхьа ха яьлча кхы а массехк саг а дIанийцар парте. Цул тIехьагIа иттех шу дIадахар, бакъда, хьалха санна, шийн декхараш кхоачашдеш я партгруппа. ХIанз цунна керте латт Школин Николай Александрович. ГIулакхашка балхага диллача массанахьа а шийгара масал гойташ хьавоагIа из. Хьазаргва вай Киреев Виктор Иванович: итталагIчеи цхьайтталагIчеи пятилеткай балхий итогегIа цунна еннай Къахьегама Сийлен кхоалагIчеи шоллагIчеи степений орденаш. Дукха ха йоаццаш КПСС члена кандидаталла хьанийцав бурув деттачун гIонча Зюрин Андрей. Евгений Потапкин — ВЛКСМ XX съезда делегат. Дика болхлой хиларца белгалбаха ловра Габазов Ахьмад, профорг Аганезов Виталий.

Цхьаькха дика хIама а да белгалдаккха дезаш. Бригада берригa а членаша (хIаране ши-шийн ханнахьа) объединене вIашагIъехка дешара курсаш чакхъяьхай. Уж чакхъяьхачарех ба къона мехкдаьтта лехараш Вязников Виктор, Пирогов Владимир, цар пенсе бахача ветераний моттигаш хьалаьцай. Болхлочун къахьегама эстафета традицеш чIоагIа лоархI оаха.

— Къахьегама традицешта тешаме хилар — из хьалха латта практика, Iилмана карагIдаьннараш, Iилма-технически прогресс сихъелга, боахама доалдара керда методаш балха юкъекхувлалга ма дий. Цу лостамагIа болх беш шоана карагIдаьннараш дукха дий?

— Из хаттар Iа дича сона дагаух КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума материалаш, стахановски болама 50 шу дизарца КПСС ЦК къахьегама ветеранашца хинна вIашагIкхетар. Цу ханна хIара смене (хIаьта уж тха йиъ я) чакхъяьхар оаха беседаш, цхьайолча хана чIоагIа ира дискуссионни а хулар уж. Перестройка яра парте тIанийца никъ къоабалбора массане а, хIаьта сенгара дIадоладала деза цIаьхха кхетаданзар оаха. Бакъда, цаI дика кхетадир бухсоццаш толам хьахулга коллектива бехктокхам бизза кхетабарах тийша долга. ХIаране шийн хьинари низи ца кходеш къахьега дезалга.

УБР-е эггара хьалха бригадни подрядагIа къахьега йолаяннарех яр тха коллектив. ХIаьта объединене а оаха дIадоладаьр шерра хьаллаьцар.

— Хозрасчетни подряда тIа яларо малагIа пайда белар бригадана?

— Наьха сакхетам лакхбелар, дисциплина чIоагIъелар, дукхагIа порядок хилар балха тIа массанахьа. Экономически знанеш Iомаяра, смежни говзалаш караерзаяра тIабийрзар нах.

Балха ханах биззагIа пайда эца а даьлар. Цунца цхьана кIезигача лоархIаме дацар оборудованех а лерттIа пайда эца безаш хилар. Уж деррига а хIамаш боккха теркам тIабохийташ леладарах тха бригада 1985 шера, цул хьалхарча шин шера а санна Еррисоюзни социалистически яхье котъяьннарг лаьрхIар. Цудухьа КПСС XXVII съезда тхо дикача къахьегама совгIаташца накъадахар.

Бакъда, пайда эцанза йола таронаш кхы а йолга гуш дар. Се пропагандист хилара тарра аз а, агитатораша А. Зюрина а, А. Павлова а наха юкъе кхетама болх бора, цунца цхьана съезда идеяш дикагIа йовза гIертар, тхоай балха тIара дикадар а кхоачамбоацараш а белгалдоахар, кхыча бригадашта карагIдаьнна дикадар хьаэцар. Обсадни колоннашта цементировани еча, маркхал беча лоархIаме дика гIулакхаш карагIдаьлар тхона. Технологи вIаштIехьйоаккхача доккха новкъостал дир инженера-куратора Т. Запольскаяс, лаборанташа Н. Глущенкоси М. Мишинаси.

ШийтталагIча пятилетка хьалхарча шера оаха рекорд оттайир — 8850 метр бурув техар. Эксплуатационникашка дIаялар шин скважина, кхоалагIчунна бурув тоха доладир. Нах материальни, моральни белгалбаьхар. Сона СССР Паччахьалкхен преми елар. Цу цIеро декхарийла вора кхы а лакхагIа толамаш даха. Соахка тха бригадо 5000 метр бурув техар, цхьа скважина йистеяьккхар, шоллагIчунна бурув тоха доладир. Дикка хоалуш кIезигдир бурув тохарга дIадодар, кхоми хьурмати дарах 4 эзар сом кходир.

— Укх шера мишта лел шун гIулакхаш?

— Бурув тохара сухали цун дикали духхьал тха хьинарах тийша да. ХIаьта бригада дог тийша я халонаш эшаергхнларах, бакъда, атта гIулакх-м дац из хIана аьлча, хIанз оаха бурув тоха номер 242 йола скважина кIоаргагIчарех лоархIаш а (проектни кIоаргал 4670 метр) геологически хьалаш чоалхане долаш а я.

Из скважина мехкдаьтта доахарашка укх шера 1 Мае дIаяла хьожаргда тхо. Из дукхагIча даькъе тхогара осташ дика хилар бахьанце да. Уж доазол дехьа хьадаьчарел дикагIа деце, вогIа хIаьта а дац. Куйбышевски машинашъераша хьадаьд уж. 13—15 сахьата болх бе йиш я царех хIаранеца, цу юкъа цхьааззеи ахаззеи бурув тохалга сихде вIаштIехьдоал тха. Бурув сихагIа тохара эшараш кхы а дукха да: механизмаша лерттIа болх бара эша запасной оатхалаш дика хилар, къаьстта насосаш.

ХIаьта XIX Еррисоюзни конференцега шийтталагIча пятилетка кхаь шера задани кхоачашъергья аьнна оахош тIанийца социалистически декхар кхоачаш дулургдий-теш тхога? Хьажал, укх пятилетка кхаь шера деррига а 14700 метр бурув тоха дезаш да тхо. ХIанзле техар 13790 метр да. Юсараш 910 метр я. ХIаьта 28 июнь хьатIакхачалехьа цунах тхо тIехдика лоархIадергда. Цу юкъа кхы тIа а кхоергья 200 эзар сома маьха химреагенташ, цемент, электроэнерги, кхыйола материалаш. Сога хьаьтача дика болх белга — перестройка яра дикагIа йола агитаци я.

ДIаяздаьр — А.-Г. УГУРЧИЕВ.

СИЙ ДОЛА КЪАХЬЕГАМХО

ТIеххьарча хана цхьа шу хиннадац Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза шоллагIча ферма коллективо паччахьалкхенна шура дIаялара планаш кхоачаш ца еш. Уж толамаш даха цунна доккха новкъостал ду Iаьсий леладеш йолча Арсанова Арубикас.

Духхьал цу ферме из къахьегаш йола ткъаь бархI шу даьннад. Цу юкъагIа Iаьсий кхедара, царна дулх тIакхетийтара планаш диъ шера кхоачаш ца еш цхьа пятилетка дIаяхийтаяц.

Иштта хьаьнала цо беча балха Даьхено боаггIа мах а баьб: цунна еннай Ленина, Къахьегама ЦIеча Байракха, «Знак Почета» яха орденаш, дукха медалаш, хIаьта совгIа цунна тийна сийлен грамоташ, мах бола совгIаташ дукха да. АргIа йоацаш ГАЗ-24 яха легковой машин эца бокъо енна а хиннай цунна.

— Нийслуча кхоачамбоацарех, халонех ца кхераш, хьинар кхо ца деш, къахьегача наха мара карагIдалац балха тIа толамаш даха. Царех я тха Арсанова Арубика, — аьлар шоллагIча ферма заведующе, Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча коммуниста Янурсаев Iале, цун вахарах, балхах дувца шийга дехар дича.

...Арубикас Iаьсий леладеча кхий чу долх тхо. Арара тIахьежача да а да из кхий. Цхьабакъда, чудаьлча бIаргадайнар: дика фусамнана йолча цIагIа мара хургдацар цу чу санна цIена, лостам болаш.

ВIаштта ши ниI я. Цхьан наIарах Iоэлла хи-киси да. Вешалка тIа массехк кIай халат хьалъулл. Уж тIадийхача мара Iаьсий латтача дIачудала бокъо лац. НаIарагIа чувоаллача когаш Iохьакхара йилла тIоадаь пахашк я. Керда кIира теха лоа мо кIай да пенаш. ИIайха я чухьа. ЦIена да Iасилгаш чулатта оагилгаш. Iасилга шура молош цхьа кхалсаг йоалл.

— Ер са йоI Лида я, — йоах Янурсаева. — Укхал хьалха вокх йоIа Рансас болх бир Арубикаца, болх баьб аьлча а, Iаьсий леладе цунгара Iомалуш хилар-кх. Лидайл совгIа Арсановай веший йоI, Тамара а я укх чу болх беш.

...ДIа-хьа хьежача хьагущ яцар е Арубика а е Тамара а. Царех аз хьаттача Лидас аьлар:

— Арубика тахан салоIаш я, хIаьта Тамара Iасилгашта шура я яхай.

Ший веший берашца чай молаш ягIаш корайир тхона Арубика.

— Iодаьчул тIехьагIа бутт баллалца кхеду аз Iаьсий. Цул тIехьагIа кхыча группе дIалу. Юххьанца денз унахцIенонга а хьожаш, царна доал дарга хьежжа мара низ болаш хьалкхуврггдац уж. ХIаьта дика етт дика кхаьбача шинарах мара хьахилац. Цудухьа тхоашта могар ду аз а са новкъосташа а Iаьсех дика доахан хургдолаш, — аьлар Арубикас балха хьакъехьа шийга хаттар дича.

ХIанз а дика дагайоагIа цунна ше ферме ена ха. ШешегIа хьахиннадац толамаш а. Царга кхача, балха опыт караерзае, дукха низ дIабеннаб цо.

Хьайбаш леладаь яцар из ферме йоагIаш. Эггара хьалха доярка йолаш къахьийгар. Шера болх баьчул тIехьагIа доахан а дита, кхеде кегий Iаьсий хьанийцар. Цу хана денз ший професси ца хувцаш хьайоагIа.

Духхьал дIаболабеча моллагIча балха тIа санна халонаш а ла йийзар. Ферме цхьаккха механизаци яцар, нувхаш Iоъараяхар, хьайбашта доакъар диллар, кхыдола балхаш кулгашца де дезар. Помещенеш тиша, чура шийла яр. Цу хьале зIамига Iасилгаш сиха цамогаш хулар. Царна ма хулла дикагIа доал де гIерташ, цIа ца йодаш, царца бийсаш йоахар цкъаза Арубикас. Цхьа хIама вIаштIехьдолаш ца хилча чIоагIа халахетар. Цкъа сецца балха еча, денна улла Iасилг бIарга а дайна, саца ца могаш елхаш, дукха ха яьккхар. Изамо ийрча хIама юха а нийсделча ше ловргдоацалга ховш, балхара дIаяла лаьрхIар. Цул тIехьагIа кIира даьккхар ферме ца йоагIаш. Дог кIезиг-дукха тийча, юхаера. Ший дагахьа чIоагIо йир, фуннагIа даь а Iаьсий леладара хьалаш тоаде. Совхоза кулгалхошта тIехьара ца йоалаш Iаьсий долча помещене дерригача кораште кизгаш тохийтар, кIал уйнаш а долаш оагилгаш хьадайтар. Цхьаннегара гIо ца дехаш, ше дIаэтта кIир техар помещене. Ше яхача цIагIа санна лостам бир чухьа. ГIулакх доаца саг чувитацар. ГIулакх долаш вар а маьчаш цIен а яь кIай халат тIадийхача мара. Иштта из де Iомабора Iасилгашта доал де шийна новкъостала ухараш а. Цул совгIа, цамогаш хиннача Iасилгашта дарба де Iомаялар.

— Цхьайолча хана хIама яа а кхоаяц-кх, де дезараш сов дукха долаш, — яхаш, дувц Арубикас.

СапаргIата хила бокъо я цу сийдолча къахьегамхочун. Цун хIара Iасилга 600 граммал совгIа дулх тIа ца кхеташ ди дIадодац, план а яц 450 грамм мара.

Хала ханаш дагалувцаш, шийна могар ду цо уллув болх беча къонабараашта Iаьсий леладелга дезадалийта, царна ший балха опыт дIаяла гIерташ.

— Хьехархочоа эггара йоккхагIа йола дегагIоз я ше хьалкхеваь саг балха, вахаре дика толамаш доахаш дIаволалой. Иштта хетаргда сона а айса болх бе Iомабеча мехкарех дика Iаьсий леладараш хуле, уж сол а хьалхабоале, — йоах Арубикас.

Болх бе ше Iомабаьча Ш. Гайрбековайх, А. Сулеймановайх, Р. Янурсаевайх, кхычарех доккхал де йиш йолаш а я из. Хьокхамашка диллача цул дукха тIехь ца бусаш къахьег цар.

Ший йиший йоIаца. Янурсаева Лидайцеи веший йоIаца Тамарецеи дезала подрядагIа Iасилгашта доал де яьннай Арсанова Арубика ер шу доладелча денз.

Х. МАГОМЕДОВ,

СУРТА ТIА: Iаьсий леладер Арсанова Арубика.

М. МАДЕЕВА сурт.

ЮРТАРА ГIИШЛОНХО

Ховш ма хиллара, дукха гIишлош хьалъю Назрановски районе. ХIаьта цхьан заводо арахеца кирпишк низткъа мара города а таац. Цига дехар де, аргIагIа латта кIорда а даь еттача кирпишкал дикагIа йола керамзита блокаш хьае йолайир Экажкъонгий-Юрта. ХIанз хьалъе йолаяй цига ингали ду цех.

Массанахьа а хьалхара моттигаш яха Iемача вай ювцача юртарча «Экажевский» совхоза директора Галаев Яхьяйна геттара хала хетар кхычахьа «кхехкаш» латта соцкультобъекташ хьалъяра санна бола болх шоай ферме дIа ца болабаь а оарцагIбала энтузиасташ ца хилар а. Ха дIайодаш латтар, ялх бетта хьайбаш леладерашта лаьрхIа объект хьалъяьяккха, аьнна, денна дош дале а. Юххера а Картоев Султангири дага а веха из волча вахар директор цунга ший бала дIабувца, аьнна.

— Мел эш гIишлон материалаш оаш хулийте, аз шин бетта из комплекс хьалъяь а яьккха, дIоагIаш дIалу шуга, — аьлар вокхо.

— ТIаккха нах?

— Нах айса вIашагIтохаргба аз, — аьлар Султангире.

Никх хьайзача санна хетар цу деношка совхоза ферма уллача юрта йистерча лакхача гув тIа. Са хуллаше дIаболабора Султангире бригадо болх, боад къовлабелча социйтар. Цул совгIа, цхьадола балхаш бийсана де йиш хургйолаш аре сийрдайоахаш йола йоккха ши прожектор а оттаяйтар цо.

Болх дIаболабаь нийсса 45 ди даьннача хана рапорт дала йиш йолаш ва хьо, — аьнна комплекса наIарий дIоагIаш дIаделар Султангире директорага.

Цецваьннача директора сихха коммисе вIашагIъеллар. даьр-ца даьр тахка а комплекс хьаэца а. Дакккха гIалат доацаш яр объект.

ШоллагIча дийнахьа юртара кхы а мехкарийн кагий нахи хьа а бийха, из комплекс хьалъяьраш юкъе а болаш доккха ловзар оттадир цу чу доярокаша.

ХIанз «Хьайбашлеладерий цIа» аьнна наIар тIа вывеска а йоаллаш латт из цу гув тIа. Йоккха хоза кийчъяь зал, кухни, столови, дIайхашийла хий, душ, эшачоа вижа-гIатта, салаIа цIа. Йоккха паргIато я хьайбаш леладерашка кхаьчар. Хоза доал деш лелаю цар шоай фусам, гаьнаш а дIаегIа тоадаьд ков.

Иштта саг ва-кх Султангири, иштта ду-кх цо ше хьа мел дер.

Цу юртара ерригаш а хIана яц аьнна йола соцкультбыта, объекташ цун бригадо хьалъяь я.

Опыт а йоккха я Султангире. «Электроинструмент» завод хьалъеча хана дIаболабир цо каменщика болх. Эггара хьалха цига кирпишк Iойиллачарех ва из.

— Фуд, Султангири, шун болх иштта дика дIабохийтар, шо ханал хьалха доахар? — хьаттача, цо аьлар:

— Оахош хьадеча хIаман тхо тхоаш дай хилар да-кх. — Дукха ха я оаха подрядагIа къахьега. Хьакимаша телача указанешка ладувгIа а ца дезаш, хьай де дезар фуд, хьадоагIар фуд хьона ховш хилча, атта да. Подряд йоацача хана хала хьувзар тхо. ЦаI хьавоагIар балха, шоллагIвар цхьа бахьан хилча цIагIа Iара. ХIаьта а кхычарна нийсса алапи тела дезаш а хулар цу наха. Цкъа вIашагIкхетар бригада, тIаккха йохар. Бакъда, хIанз подрядагIа оаха болх беча укх тIеххьарча шерашка, цхьаккха болхло (10 ва тхо) тIераваьннавац. Сагота болх нийсбелча шер-м ю оаха тхоай бригада, цхьан юккъа къахьега керда нах хьа а ийце. Алапеш хьалха хинначул цаIазза-ахазза дукхагIа да, хIаьта къахьегама дисциплина телхаеш саг вац тхона юкъе.

М. ЗАНГИЕВ.

МИШТА КХОАЧАШДУ ДЕКХАРАШ

Фу йоах итогаша?

ШийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера ши бутт совгIа ха чакхъяьннай. Цифрашеи фактащеи хьахьокх къамаьлаца а доацаш бокъонца балха стила, цунцарча гIулакхе перестройка яьча промышленноста, юрта боахама коллективаша цу юкъа хоалуш производственни толамаш даьхалга. Цхьабакъда халахете а республике кIезига яц планах лоархIа ца еш, балха тIа тIехьаюса предприятеш а.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

1988 шера январе-феврале бIарччача промышленносте паччахьалкхен заказага, иштта потребителашца духхьала леладеча бувзамий ларде даьча договорашка хьежжа продукцена поставкаш яра договорни декхараш 95,4 процент мара кхоачашдаьдац. Шоай декхарех лоархIаьяц 21 процент йолча объединенешеи предприятешеи.

Январе-феврале паччахьалкхен приемка цкъара дIахьокхаше дIа ца эцаш йитай 698 эзар сома маьха, е 4,2 процент продукци, дIахьекхачох кхы пайдан йоацаш лаьрхIай 8 эзар сома мавха продукци.

ДIадахача шера январаца-февралаца нийсдича промышленни продукци 3,0 процент тIакхийттай, хIаьта дийнахьи бийсани юкъера лаьрхIача тIакхет — 1,3 процент.

ДIадахача шера укх периодаца нийсдича промышленноста доакъошка продукци хьаяра (балха, деча гIулакхий) боарам лакхбалар хьахьокх укх даннеша:

(процентащца)

	1988 ш. январь-февраль процентащца 1987 шерарча январаца-февралаца нийсбича
— Электроэнергетике	106,4
— Мехкдаьтта доахача	96,4
Мехкдаьтта чакхдоахача	97,9
Машиностроенеи металлообработкеи	108,5
— ГIишлон материалий промышленносте	96,9
Хьуни хьу чакхйоахеи промышленносте	95,3
Яйгача	121,2
Кхачан	116,9

1988 шера январе-феврале Паччахьалкхен заказеи промышленни продукце лоархIамегIдола тайпаш хьаделгеи кхоачашдара хьахьокх лохера укх даннеша:

	1988 шера январе-феврале хьадаьр	План кхоачашъяра процент	1988 шера январь-февраль % 1987 шера январаца-февралаца нийсбича
Электроэнерги млн. квт. сахьат	590	—	97,3
Газ. млн. куб. метр	274	109,2	96
Ацетон, тоннаш	8862	99,0	99,0
Фенолаш, тоннаш	13727	100,2	102
Мехкдаьтта аппаратура млн. сом.	1641	104	2,7-зза
Механизированни гIишлон-монтажни инструмент эзар. шт.	55	62	1,5-зза
Цергаш йола макхаш, эзар шт.	101	83	97
Тракторни прицепаш эзар шт.	2340	101,3	76
ГIулакхага йода хьу хьаара-озар (колхозаш кийчъяь хьу а йоацаш) эзар куб. метр	14,5	98	95
ГIишлон кирпишк (колхозаш хьаяьр а йоацаш) млн. шт. усл. кирпишк	24	94	89
Цемент, эзар тонн	96	103	94
ВIашагIъехка аьшкбетонни конструкцеш, деталеш эзар куб. метр	36	97	97

Мехкдаьттахоша заданел тIех газоконденсат юкъе а йолаш 20 эзар тонн мехкдаьттеи 23 млн. куб. метр гази яьккхай. Цкъара мехкдаьтта чакхдаккхара, парафин, доагаду мазут, автоматизаце средствай прибораш, царна лаьрхIа запчастеш, медтехника изделеш, химически оборудовани хьаяра план кхоачашъяьй.

Цунца цхьана чон доагIачул кIезигагIа лоаладаьд, мехкдаьтта промыслови оборудовани, технологически оборудовани, кхачанеи дулх-шуреи промышленноста лаьрхIа запасни оатхалаш йоагIачул кIезигагIа арахийцай.

Паччахьалкхен заказегIа доагIачул 88 тонн кIезигагIа ацетон, 1,6 млн. шт. гIишлон кирпишк, 1,0 эзар куб. метр вIашагIъехка гIишлон конструкцеш, 1,4 эзар куб. метр херх хьекха хьу арахийцай.

Халкъбоахаме эша товараш хьадар хьахьокх укх даннеша:

	1988 шера январе-феврале хьадаьр	План кхоачашъяра процент	1988 шера январь-февраль % 1987 шера январь-февралаца нийсбича
Кхачан товараш			
Дулх, госресурсашкара 1-ча категорегIа йола субпродукташ а тIехьа—тоннаш цу даькъе:	2025	91	82
Коа тIарча оалхазарий дулх-тоннаш	262	56	45
Госресурсашкара колбасни изделеш — тоннаш	1166	117	108
Госресурсашкара хьайбай даьтта — тоннаш	79	2-зза	108
Госресурсашкара хьаьна нахча — тоннаш	200	111	116
Госресурсашкара мерзача шурий продукци, шура лоархIаш — тоннаш	12255	107	107
Хьаьна йоаца шурий продукци	263	103	3,3-зза
Консерваш, млн. условни банк.	23,8	105	111
Сомий сокаш — млн. условни банк.	14,8	91	88
Кондитерски изделеш-тоннаш	1095	70	77
Алкогольни доаца малараш — эзар дал	129	92	127
Кхачан доаца товараш			
Швейни изделеш — эзар сом	2,3	97	103
Чухьа дувхаду барзкъаш эзар шт.	1612	96	112
ТIехьа дувхаду барзкъаш — эзар шт.	119	109	143
Пазаташ—эзар. пар	46	1,9-зза	121
Кога гIирс-эзар пар.	448	106	112
Мебель (тайп-тайпарча маьхех) — эзар сом.	5181	91	98
Бытови химе товараш, эзар сом	2527	104,7	87

Укх шера январе-феврале халкъа боахаме эша товараш (корта бохабеча маларий мах а ца лоархIаш) 73,7 млн. сома маьха е дIадахача шерарча цу периодаца нийсдича 10,2 процент дукхагIа хьадаьд.

Цунца цхьана халкъабоахаме эша товараш хьадара оттадаьча заданех лоархIайинзар: «Грознефтеоргсинтез», «Чечингушстройматериалы», «Стройиндустрия» яха производственни объединенеш, «Терек» яха мебельни дахчан хIамаш ю производственни мебельни объединени, заводаш: «Красный Молот», «Электроинструмент», «Пищемаш», иштта кхыяраш.

ЛаьрхIачул 70 эзар. шт. кIезигагIа хьадаьд чухьа дувхаду барзкъаш, иштта 66 эзар сома маьха швейни изделеш, 492 эзар сома маьха мебель, 3,8 млн. условни банк консерваш. Радиоприемникаш, лакокрасочни продукци арахецара планаш а кхоачаш ца еш йиссай.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДАР

Фермий къахьегамхоша шоашта могар ду хьайбаш дика Iангара даха, республике баха нах кхачан продукташца Iалашбе гIерташ. ДIабахача шин бетта республика боахамашка соахкарча укх ханаца нийсдича шура йоаккхилгеи из паччахьалкхен дIачулулгеи дегIаденад, шура луча доахан продуктивность лакхъяннай, жа, гаьзарий, коа тIара оалхазараш, Iоахарий дукхагIа хьахиннад.

Цунца цхьана республика боахамашка дулх, фуаш арахецалга лаьгIденнад, дукха хьайбаш, коа тIара оалхазараш дайнад.

Колхозашкеи совхозашкеи, боахамашта юкъерча предприятешкеи хьайбай продукташ яхар хьахьокх укх даннеша:

	1987 шера январь-февраль	1988 шера январь-февраль	1988 шера январь-февраль процентащца 1987 шерарча январаца-февралаца нийсбича
Дулх (доадаь а долаш) — эзар тонн	2,5	2,3	92
Шура-эзар тонн	15,1	15,2	100,7
Котамий фуаш-млн. шт.	16,5	15,4	93

Укх шера феврале шура йоккхилга дегIаденад, хIаьта дулхи фуаши доахалга лаьгIденнад. ДIадахача шера январь-февралаца нийсдича шозза кIезигагIа дулх даьккхад Гудермесски, Назрановски, Шелковской районий боахамашка. Иштта дикка кIезигагIа дулх даьккхад Ачхой-Мартановски, Надтеречни, Советски, Урус-Мартановски, Шалински районий боахамашка. БIарчча республике гIолла укх шер январе-феврале цхьан беттача Iаттагара лаьрхIа юкъера йоккха шура 322 килограмм хул, из дIадахача шера укх периодаца нийсдича 13 килограмм дукхагIа я. Цунца цхьана хIара Iаттагара юкъера йоккха шура Гудермесски района боахамашка — 22 килограмм лаьгIъеннай, Наурски-33 килограмм, Шалински — 11 килограмм, Надтеречни — 3 килограмм. Цу районашка шура луча хьайбай продуктивность лаьгIъяларах шура кIезигъеннай.

ДIадахача шера укх ханаца нийсдича хIара котама тIехьара юкъера лаьрхIача 3 фуъ кIезигагIа гулдаьд. «Ачхой-Мартановский» «Западний» яхача птицефабрикашкара дIанийккхача вокхазахьа фуаш гулделга лаьгIденнад.

Укх шера январе-феврале республика боахамашка 430 бежан къе деннад, соахкарчул 15 бежан кIезигагIа, иштта 5 эзар хьакха еннай, е дIадахача шерарчул 495 (11 процент) дукхагIа, 4 эзар устагIеи газеи еннай, е 59 (1 процент) дукхагIа. Дукха хьайбаш дайнад Шелковски района боахамашка. Масала, цига 86 бежан, 1710 хьакха, 2196 устагIеи газеи еннай, Наурски района боахамашка — 85 бежан, 920 хьакха, 1121 устагIеи газеи.

Республика колхозашка, совхозашка, межхозашка дIадахача шера цу ханаца нийсдича 1,1 эзар Iаьхаргаш, бIийгаш тIакхийттай, хIаьта Iасилгаш 1,9 эзар кIезигденнад; хурскаш — 4,2 эзар корта. 1988 шера 1-ча марте колхозашка, совхозашка, межхозашка бежана хIара условни керта лаьрхIа 3,2 центнер доакъара единица доакъар дар, из — 1987 шера 1-ча марте хинначул 0,4 центнер доакъара единица дукхагIа.

Паччахьалкхено ерригача категорех долча боахамашкара хьайбай продукташ дIаэцар.

	ДIаийцар 1988 шера январе-феврале	1988 шера 1-ча квартале план кхоачашъяра проц.	1988 ш. январь-февраль % 1987 ш. январаца-февралаца нийсбича
Доаханеи коа тIара оалхазарашеи (дийна а долаш) — эзар тонн	3,3	51	99,0
Шура — эзар тонн	13,3	63	102
Фуаш — млн. шт.	15,6	60	94

ДIадахача шера укх ханаца нийсдича Грозненски, Ножай-Юртовски, Сунженски районий боахамашта мара хьайбаши коа тIара оалхазараши паччхьалкхенга дIачудалара боарамашка кхача мегадац. Юхейисача районашка паччахьалкхен хьайбаши коа тIара оалхазараши дIачудалар лаьгIденнад.

Республике паччахьалкхена шура дIачуялара боарам 218 тонн дегIабеннача хана, Веденски района боахамашка из дIачуялара боарам 19 тонн (13 процент) лохбеннаб, Гудермесски районе — 21 тонн (3 процент), Надтеречни районе — 28 тонн (5 процент) Наурски районе — 257 тонн (29 процент), лохбеннаб.

1988 шера январе-феврале паччахьалкхенга фуаш дохкилга дIадахача шера укх ханаца нийсдича 95 эзар штук кIезигденнад. Шалински районагара дIанийккхача, ерригача районаша доагIачул кIезигагIа дехкад.

Перестройка опыт

РАЙКОМО НОВКЪОСТАЛ ДУ РЕФОРМА ЯРА

1988 шера экономикана еча радикальни реформа ший орбитана юкъеэзай дуккха эзараш предприятеш. ХIаьта цар гIулакхаш дуккхагIча даькъе партийни организацей позицехи новкъосталахи тийша да. ХIана аьлча, уж я къахьегама коллективаш хозрасчетаген шоаш шоашта финансировани ярген кийчъе, предприяте болхлошта реформас дIаехаш йола экономически знанеш караерзаеча новкъостал де дезар.

Города Москвай КПСС Куйбышевски райкома уж проблемаш нийсъелар дIаяхача бIаьстий. Укхаза эксперимент йир, хIаьта цун хьокхамаш столица кхыча райкомашта а пайдане хилар.

1987 шу долалуш кхычарца хозрасчетаген шоаш шоашта финансировани ярген районера пхи текстильни предприяти яьккхар. Уж я кхалнаьхеи маIача наьхеи пазаташ ю а текстильно-галантерейни а объединенеш, Щербакова цIерагIа даьрий ду комбинат, «Освобожденный труд» яха фабрика, прядильно-ткацки фабрика. Кердача тайпара болх беча хьалхарча бетташа хьахьекхар хозрасчета хьакъехьа предприяте болхлой тоъам болаш знанеш ца хилар, реформа проблемашка компетентно хьажара парте райкома болхлошта а уж эшаш хилар. Этта хьал сихха тоаде, де дезараш тIаэца, кадрай дешар вIаштIехьдаккха дезар. Из гIулакх шийна дIатIайийцар парте райкомо.

— Эггара хьалха оаха предприятей кулгалхошца дийцар лоархIамегIдола, царна дагадоахка дешаш, — йоах райкома хьалхарча секретара Пантелеев Евгене. — ТIаккха оаха СССР яйгача промышленноста Министерствагара новкъостал де специалисташи хьехархойи бийхар. Оаха тхоашта хьалхашка декхар оттадир предприятей беррига болхлой, директорагара денз къахьегамхошка кхаччалца Iомабергбола система хьае. Царна керттера экономически оагIорахьара дIабовзийта безар: мах, шийх дIадодар, алапи яхача дешай чулоацам, из малагIча компонентах хьахул, иштта кх. дI. Дешар дифференцированно чакхдаккха лаьрхIар. Эггара хьалха йиззача курсех дешаш бар предприятей кулгалхойи керттера специалисташи, партийни болхлой. ТIаккха занятеш юкъерча звеной кулгалхошца — цехий, участкай начальникашца, мастерашца, инженерно-технически болхлошца чакхйоахар, хIаьта цар шоай аргIагIа болхлой Iомабора.

Парте райкомеи министерстваси экономически дешара программаш а занятеш чакхъяхара методика а кийчъяьй. Яйгача промышленноста болхлой квалификаци лакхъяра йолча отраслера института дикагIбола специалисташ хьакъоастабир. Производственникашта хьехаш бар института экономика кафедра заведующи, экономически Iилмай кандидат А. Степина, экономически Iилмай доктор, профессор Г. Быстров, экономически Iилмай кандидат Л. Хабарова, кхыбараш. Предприятешка хьехархой группашта тIачIоагIбора, цига цар «герга истолаш», беседаш, дискуссеш чакхйоахар. Вешта аьлча, лекцеш ешацар. ДукхагIйолча хана вIаши дагабувлар, хьаддача масалашта анализ йора, цу знанех балха моттиге пайда эца йиш хургйолаш.

— Тхона хетачогIа, экспериментах дика пайда баьлар, — йоах Пантелеев Евгене,— эггара хьалха оаха кхетадир занятех боккха пайда боалалга, нагахьа санна, уж комсомольски, экономически дешара лаьрхIача школашка а ца йоахаш духхьал балха моттигашка чакхйоахаш хилча. Теоретически положенеш дикагIа Iомайора кулгалхошеи болхлошеи шоай цеха, участка, бригада хьадда проблемаш ювцаш хилча. Предприятешкара хьаддайола проблемаши схемаши къоастаелга лаьгI а даь теоре хьисапе дувца болабелча болхлой дешарцара безам дIабоалар. ТIаккха оаха кхетадир дешара группаш производственни принципех хьае езалга.

Хьалхарча секретаро лерхIачогIа, уж керттерчунга кхаьчаб: нах реформа проблемашца хьашт долаш а ба, царна кхы а лоархIамегIйола проблемаш къестае таро а еннай.

Эксперимент чакхъяьнначул тIехьагIа цига дакъа лоацаш хиннача предприятеша шоай инициативагIа института кхы дIахо а дешарах дола договор дир. 1987 шера 1-ча сентябре денз районе болх бе йолаелар экономически дешара сеть, дукхагIбола специалисташи болхлойи экономика проблемаш кхы а кIоаргагIа йовзийтача кружокашка дешаш ба.

Парте райкомеи Министерстваи цхьана эксперимента итогаш йир, дерригa маьхе, пайдане дар дIадовзийтар, кхоачамбоацараш гучадаьхар. Райкома пхе предприяте опыт района кхыча заводашкеи фабрикашкеи гIолла дIайоаржайир. Соахка экономически дешар кхойтта промышленни предприяте чакхдаьккхар. ХIаьта 1988 шера цу юкъе хозрасчетаген шоаш шоашта финансировани ярген яьшна промышленни предприятеши объединенеши хинна ца Iеш, тайп-тайпара езткъа предприяте я. Цхьабакъда, проблемаш кIезига яц.

— Сона, хетачогIа, дуккхача бригадашкеи участкашкеи экономически знанеш лулга абстрактни хьисапе чакхдоах, — йоах парте райкома промышленни отдела заведующе заместитела А. Орехина. — Из гIулакх тоаде деза. ХIаьта экономически дешар дика дIахьоча тхона га а гуш дика пайда боал. Тхо долча районни бригадирий совет хьаяьй, из бригадашка нийслуш йола проблемаш, цу даькъе экономически знанеш караерзаеча яраш а, къостае езаш я.

Района дуккхача предприятеша шоаш лех экономически дешара керда, эффективни методаш. Масала «Фрезер» яхача завода Iилмана экономически категореш йовзийтара йола керда метод оттайир. Цига гучадаьлар экономически теоре дуккха заводской проблемаш къоастаеча новкъостал делга. «Хроматрон» яхача заводе къахьегама коллектива совета «лакхехьара Iочуяйта» план хийцар. Болхлоша экономически хьокхамаш дIа а лаьрхIа, шоашта еннача задане параметраш хийцар. Партийни органийи министерствайи викалаш совета решенена раьза хила безача айттар.

Экономически дешара, цун действенноста мел пайда лу ха хала да. Парте райкома геттара лоархIаме хет нах экономически категореш кхетае бовлар, цунца шоай болх кхета а беш дикагIа кхоачашбар. Бокъонца долча хьокхамашка диллача эксперименте дакъа лоацаш хиннача пхе предприяте масалга хьожаргда вай. 1987 шера ийс бетта юкъера лаьрхIача къахьегама овсарле хьалха дIадахача шера цу ханаца нийсийча 6 процент дегIаеннай, хIаьта производство тIакхетара темпаш 3 процент совгIа. Ерригача предприятеша продукцена поставкаш яра планаш кхоачашъяьй. Хетаргахьа, хьокхамаш дукха йола фактораш бахьан долаш дегIадаьхкад. Цхьабакъда, экономически дешаро дикка новкъостал даьд.

Юрий КОТЛЕР.

Кхоана 40 шу дуз СССР-аи Болгаре Халкъа Республиканеи юкъерча доттагIала, цхьана гIулакхаш леладара, вIаши гIо дара договора кIал кулгаш яздьча дийнахьа денз

ДОТТАГIАЛ, ВОШАЛ

Деррига болгарски халкъ санна Iалаьмате дог гIоздаьнна, хьинар айденна ба тахан Советски Союзе, къаьстта Нохч - ГIалгIайчене къахьегаш бола болгарски гIишлон группа болхлой. Берригача советски нахаца цхьана дезду оаха вай шин мехка юкъе тоссаденнача доттагIлен бувзамий шовзткъа шу кхачар. Цхьабакъда, вай вошал дIадоладеннар-м дикка хьалха дIаяха ха-зама ма йий.

Дукха ха йоацаш болгарски халкъо дездир османски къизача Iазапах ше мукъадаьккха 110 шу дизар. Тхона, болгараштa, Шипке цIеца эрсий халкъаща айхха доттагIал дувзаденначарий тIехьенна, цIаккха дицлургдоацаш хIама да цу хана Россе халкъаша тIема гIирсаца, эскарца, продовольствеца, тIадувхачунца - когадувхачунца даь новкъостал. Шейново яхача тха юрта юххе хиннача тIемашка лаьккхар болгарски халкъо шиЙ кортамукъале. Цига хIанз латт Шипка яхаш цIи йола храм - памятник. Цун пенаш тIа Iалаьмате дукха я цу тIемашка байнарий цIераш.

Белгала ала лов сона цу памятниках. ХIара болгарина Iалаьмате деза да из, цIаккха хадац цига ухача наьха лер. Со а хиннав цига дукххаза, сай дезал а ийца ваха. Духхьашха вахача хана терко тIаззар са туркашта духьала тIом беча гIалгIай а нохчий а дошлой полкаша дакъа лаьцад, яхача, йоазоно, цига дIаязъьча вайнаьха турпалий цIераша. Цу хана вIалла дага а дацар сона се Нохч - ГIалгIайчене кхоачарг ма вий, аьнна. Из ираз а кхаьчад сога.

1969 шера тха мехка вIашагIтоха йолайир Советски Союзе яхийта кийчъеш хинна гIишлонхой группа. Со а цунна юкъевахар. Союз йоккха я, хIаьта тхоаш Грозне кхоачаргда, аьнна, сайна хьахезача юха а Шипке вахар со, цига байнача шун мехкахой сий деш гора а этта лаьттанга кхаччалца корта Iобахийтар, даькъала бийцар уж. Соца бар са дезал а.

Дукха ха ялалехьа Советски Союзе хьакхаьчар тхо, тайп - тайпарча моттигашка болх бара дIа-хьа хьожадир. Сай группаца со кхаьчар Нохч-ГIалгIайчене. Геттара безаме тIанийцар тхо грозненцаша, тха хьаштий йоакхо йир. «Грозтрубопроводстрой» яхача треста шоллагIча СМУ болх бе а доладелар.

Дукххача моттигашка дIахьа яьржа я тха тресто хьалъеш йола тайп - тайпара объекташ. Царна юкъе я компрессорни, насосни станцеш, нах баха цIенош, берий бешамаш, дарбан учреждениеш, кхыяраш. Доккхала а яхац аз из, геттара раьза ба грозненцаш оаха шоашта хьалъеча гIишлошта. Иштта хьал да оаха балхаш деча Соче, Ставрополе, Дагестане, Азербайджане. Астрахански областе, кхычахьа а.

Дукххача грозненцашта йовзаш я болгарски вежараша шоашта хьалъяь лоархIаме гIишлош. Царна юкъе я Долинский поселке хьалъяь йола газ чакхйоаха завод, скорн медицински гIо дара больница, хладокомбинат, Аргуне хьалъяь ремонтно-гIишлон хьашташ кхоачашдара база, «Дружба» яхача поселке хьалдаьд 60 квартира йола цIа. Кастта Грозне поликлиника, Ищерская яхача станице компрессорни станци хьалъе долалургда тхо. ХIаьта хIанз города Старопромысловски районе йистейоаккхаш . доахк тхо овощехранилище, баьцадаараш кхедара теплица, дукха ремонтни балхаш ду города тайп - тайпарча объекташка.

Вай вошалах дувцаш, къаьстта белгадаккха безам ба са цхьа хIама. Вай дай санна вай а да бокъонца дола интернационалисташ. Цунна дола тешал да оаха укхаза болх беча юкъа 66 интернациональни дезал укхаза хьахинналга. Моттигерча къамий викалашка тха мехкарий маьре ихаб, хIаьта дукххача тха новкъосташа цIаболхаш шоашца дIакхийлаб укхаза шоаш боалабаь истий. Царна юкъе ба гIалгIай, нохчий кхалнах. Масала, нохчо йигай Андреев Андрея, хIаьта Папазов Атанаса, Кубанов Ташина бигаб гIалгIай мехкарий.

Интернациональни доттагIало, вежарий бувзамаша гIо ду тхона къахьегама доккхий толамаш даха. Шн бутт ханал хьалха кхоачашъийр оаха 1986 шера план, хIаьта шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план 7-ча ноябре кхоачашъйир. Шерра яьржача социалистически яхье хьалхалаттараш я Н. Перункова, И. Йорданова, Н. Друнева кулгалду бригадаш, гIишлонхой Недялков Пенко, Георгиев Иван, Якимов Георгий, Ненова Тинка, Кужухарова Васелина, кхыбараш. Деррига ду цар шоай балха республика бахархой раьза хилийтара, царцара вошал тIа-тIа чIоагIдара, цох хьахула беркат алсамдаккхара.

Г. ГРАММАТИКОВ, комплексни бригада кулгалхо, болгарски группа профкома председатель.

СУРТАШ ТIА: теплица хьалъеча хьалхалатта болхлой В. Голобева, В. Голобарев, В. Кужухарова, Н. Петков, И. Николай; каркас вIашагIйоллаш боахк В. Кожухарови (аьрдехьарвар) А. Петкови.

Р. АУШЕВА сурташ.

КЪОНА ЯЛЕ А

Школе дешаш йолча хана, шиЙ классерча новкъосташца цхьана каст-каста ухар Закриева Залпа комсаш кхееча а, кхыдола балхаш деча а, Гудермесски района «Белореченский» совхоза гIо де. ДукхагIа хьайбашка латтар цун безам. Мукъа йолча хана доаханга хьажа нанна новкъостал деш йоаккха ха къаьстта а чаме хетар цунна. Цудухьа, 1985 шера, итт класс чакхъяьккхачул тIехьагIа, балха мичахьа гIоргьяртеш со, яха хаттар оттанзар цунна хьалхашка. Дукха уйла а ца еш, «Белореченский» совхоза конторе яхар. Дика йовзаш йола из дег тIара тIаийцар. Цо язъьча заявленега хьежжа, доярка лла болх бе дIанийцар. Пенсе йоллаше а фермера дIаяха безам боацаш йолча шиЙ нанна уллув къахьега эттар.

Ткъо етт белар къоначa доярка на лелабе. Атта дацар юххьанца, цIагIа санна цхьашиъ а боацаш ткъо етт лелабе. ХIана аьлча, царех хIарабар шиЙ оамал йолаш бар. Дукха шура теларгйолаш кийчде дезаш дар доахан, царех хIара Iатта оамал йовза а йовзаш. Из де шиЙ йоIа низ дIакхоача новкъостал дора нанас — Зулайс. ШиЙ дсахан дийттачул тIехьагIа цу сахьате Залпана гIо де йоагIар.

Болх Iомабе а караберзабе а новкъостал дарах Зулайна баркал оалаш дукха къона доярка ш я хIанз ферме.

Къаьстта сийрдадоал ткъо шу даьннача Залпай бIаргаш доярка П. Юнусова хьоайича.

— Дег тIара доккха баркал ала лов сона Юнусова ПаьтIамата. Балха говзал караерзае нанас санна доккха новкъостал дир сона цо а, — йоах Залпас.

Цу тайпара, йоккха еце а шиЙ балха опытах пайда эцаш, нанас, кхыча боккхагIболчара новкъостал деш, цул совгIа ше кхо ца еш къахьегама толам а баьккхар. ХIара кхоабача Iаттагара 2670 килограмм шура яьккхар 1986 шера, хIаьта соахка план 2700 килограмм йолаш — 2854 килограмм. Иштта дика къахьегаш хьайоагIа укх шера а. ДIабахача шин бетта хIара кхоабача Iаттагара яьккхар, соахка цу юкъа хинначул 12 килограмми совхозе гIолла шин бетта яьккхачул шозза дукхагIеи хилар.

Хьадечун бехктокхам кхета а беш къахьегаш хилча моллагIа хало эшае йиш я. Цунах шек яц Залпа. Масала, хьайбаш Iангара доахача юкъагIа йIайхагIа с шийлагIа хулаш нийслу. Хаоттам хувцабаларца цхьана доахана е дукхагIа е кIезигагIа шура луш хул. Цхьабакъда, шелъелча дохана дегIа йIовхал лакхъергйолаш - дуккхагIа, йIоахъелча боарамагIа доакъар телаш гIулакх чакхдоаккхаш хилча, цхьатарра хул хIара дийнахьа йоаккха шура. Из гIулакх пайда ца эцаш дитац Залпас. Цудухьа массе хана цхьатарра дукха хул цо йоаккхаш йола шура а. Цхьабакъда, иштта из ца деш бола доярка ш а кIезига бац. Из бахьан долаш цар йоаккха шура е тIакхеташ е тIерайоалаш хул. Хьадечох дог ца лазар да из.

...Сатоссаш мара дац. Кхычарел дуккха хьалха хьаенна Залпа шиЙ балха моттиге я. Доахана Iунал дара график оттаяЙ цо. Цунга хьежжа, минут ха тувла ца йолийташ, чакхбоакх шиЙ болх.

— ХIара доярка на дика ховш да, — йоах Залпас, — хьайбашта доал деш эшар ха дIаяхийта дича шура а тIераяргйолга. Етт беттара сахьата тIехьайисача килограмм шура йоацаш юсаргья. Цудухьа деррига а шиЙ ханнахьа де гIерт со. Шура дукхагIа яккха из хьаьнагIа хилийта аьттув луш дар деррига ду Залпас.

Доахан дийтта баьлча, баьча балха итог е, тIадоагIача дийнахьа дергдолчох, динза дисачох дагабовла цIеча уголоке гуллу доярка ш. Деррига къоастадаьчул тIехьагIа, шиЙ нанна уллув а этте цIайода Залпа. IуйрийЙна дика Iомабаьча новкъа гIолла — юха а ферме. Иштта хIара дийнахьа.

Н. БОРИСОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

2000 шерага духхьал кубински столице жилищни хьалаш тоадергда цига вахача миллион совгIа волча сага. Кердача районашка чуIе цIеношца цхьана шерра дарбана - профилактически учрежденеш, берий бешамаш, школаш, бытови гIулакхаш дара йола предприятеш хьалъю.

СУРТА ТIА: Гаване яхаш йола кхалсаг.

ТАСС фотохроника.

Кхыча мехкашкара хоамаш

«АДЖУБА» — КЕРДА СОВЕТСКО-ИНДИЙСКИ ФИЛЬМ

БОМБЕЙ (АПН). «Аджуба» яха фильм даккхара хьалхара этап чакхъяьннай Бомбее. Из Индеи Советски Союзеи кинематографисташа цхьана оттаяь эггара йоккхагIйола проект я. Фильм хьаду эрсийи хIиндийи меттала М. Горьке цIерагIча киностудеи «Фильмвалас» яхача индийски студеи. Сценарий оттаяЙ «Эзари цаIи бийса». «Панчатантры» яхача а цхьадолча эрсий халкъа а фаьлгий эпизодаш тIа. «Аджуба» — из вовзаш волча индийски актера Шаши Капура режиссерски дебют я. Цо фильм доаккх советски режиссераца Васильев Геннадеца цхьана.

Костюмаш хьаяЙ «Ганди» яхача картинана костюмаш ярах «Оскар» яха совгIат деннача индийски модельера Бхану Атхейяс советски художницаца Чекулева Людмилайца.

«ТАТРА» КОТЪЯЬЛАР

ПРАГА (Орбис — АПН). «Татра» яхача цIи хезача чехословацки марка еза етта грузовик эггара хьалха гон тIа ера Париж — Дакар яхача дунен халкъашта юкъерча эггара чоалханеча раллешка. Укх шера хьалха малагIа йоал аьнна дунен халкъашта юкъе хехка автомашинаш иттазлагIа иштта хехка яр 13 эзар километр бIаьхача новкъа яьлар дунен тIа цIи хезача маркаегIа йола 108 мухь кхухьеи 311 легковойи автомобилаш, 183 мотоцикл.

«Татрана» тIеххьа гон тIа ера ЛИАЗ яха марка йола чехословацки мухь кхухьа автомобиль а.

Городе Копрживницерча «Татра» яхача автомобильни заводо хIара шера арахец 15 эзар грузовик. Царех 70 процентага кхаччалца яраш экспорте дIайохийт. Эггара дукхагIа уж ийю Советски Союзо.

Л. ДРАГУЛА, чехословацки журналист.

АЭРОФЛОТА КЕРДА НАЬКЪАШ

ЭЛЬ-КУВЕЙТ (АПН). Укх шера июне хьаелларгья Аэрофлота керда лини. Цу наькъо Москва хоттаргья ВIашагIкхийттача Iарбий Эмиратий эггара йоккхагIйолча городашца Абу-Дабецеи Дубайцеи. ШоллагIбола никъ хургба Москва — Эль-Кувейт яхаш. Керда маршруташ хьаелл укх тIеххьарча шин шера Персидски залива мехкий туристашн дарба дайта боагIа гражданаши тIехь-тIехьа дукхагIа хуландаь.

Игорь КУЗНЕЦОВ, соб. корр.

СССР НОВКЪОСТАЛЦА

Улан-Батора пригороде хьа а яь эксплуатаце дIачуеннай кердача объекта — карьера а кхерий оатача завода а хьалхара аргIа. Цун проектни низ — шера йиъ бIаь эзар кубометр гIуми, жIаги хьабоаккхилгеи цун сортировка елгеи. Карьер а завод а Советски Союза технически новкъостал а деш хьаяЙ. Из ерригa объект эксплуатаце дIачуенначул тIехьагIа монгольски столица гIишлон индустре таронаш дикка шерълургъя.

ТОХКАМА ЦЕНТР ХЬАЙИИЛЛАЙ

Улан-Баторе хьайиллай монгольски ревсомола кулгал а деш болх бергбола кагирхой проблемашта йола Iилман-методологически центр. Цу тайпара центр укхаза эша дукха ха я. Мехка бахача нахах 80 процент бараш — 35 шу кхачанца ба. Центра декхар — кагирхошта юкъе йолаш йола проблемаш яйза Iомаяр, цар бахьанаш а социальни овлаш а гучадахар, уж проблемаш къестаяра хьакъехьа кагирхой бригадашта хьехараш дар, рекомендацеш телар.

КЕРДА СЕЙСМИЧЕСКИ СТАНЦИ

МНР Убсунурски аймака центре — Улангома пригороде болх бе йолаеннай мехка нийслагIйола, керда сейсмически станци. Цига латтача хIанзарча оборудоване кIезига лоадам боацаш лаьтта аьгача а из хьагойт. ХIаьта Монголе, из сейсмически зоне уллаш хиларах, лаьтта каст-каста аг. Кердача станце МНР малхбузеи даькъе зIамига а мохк агара тIехьа тIахьожам лоаттабе а регистраци е а таро лу.

УЧИЛИЩА АХ БIАЬ ШУ ДАЬННАД

Улан-Баторски музыкально - хореографически училища ах бIаь шу даьннад. Училища цу шерашка кхо эзар совгIа музыкант, иллиалархо, халхархо кийчваьв, хIанз уж мехка тайп-тайпарча культура а искусства а учрежденешка толаме болх беш ба. Цу дезаца цIейца дувзаденна училища МНР Сийлахь-йоккхача Халкъа Хурала Президиума УказагIа «Алтан гадас» («Къулбаседкъа») яха орден еннай.

Дикача нахах

ДЕГО ХЬИЙХА...

Къайла хьоргдац аз, гIадвахар со хIанз Мухьмада се тIаккхачарах. ХIана аьлча, шоллагIа шу дар из сона вовза, цунах язде ловш со вола. Цхьабакъда тIаккхачацар. Грозненски аэропорте со массаза вода е рейсе ваха хулар, е ше заочно дешача институте ваха хулар из. Бакъдар аьлча, хIанз а ва Мухьмад институте сесси дIалуш. Цкъа из цIавеннача нийсвелар сона из аэропорте.

— Ер ва-кх из, аз хьона вийца тха дикагIвола летчик, Хашагульгов Мухьмад. ХIанз довзаргда-кх шо, — аьлар аэропорта парткома секретара Пантюхин Виктор Андреевича, шиЙ кабинете со дIачувоаллаше а.

Сона хьалхашка вагIа юккъерча дегIара шера белаж, безаме юхь йола саг. ШиЙ ткъаь барайтта шерал дикка къонагIа хет из. Ше деш дола къамаьл сабаре ду. Шийх лаьца дувца тIера вац. ХIаьта шоай предприятех дувца дукха да цун. Кердача шера денз йиззача хозрасчетагIа болх бе йолаеннай аэропорта коллектив. Цу хьалашка болх бара дика кIийле кийчъяЙ укхаза. ДIадахача шера планал совгIа дIа-юха вигав ялхайтта эзар саг. Из зIамига толам бац. Боацаче, цунна юкъе да цхьоалагIча класса летчика, пилот-инструктора, коммуниста Хашагульгов Мухьмада кулгалдеча группа толамаш а.

— Мухьмад, дукха ха йоаццаш шовзткъеи итт шу дизар Грозненски аэропорта. Мишта накъадаьхкар шо цу цIейна?

— Дика толамаш даьха накъабаьхкаб тха летчикаш цу цIейна. Нах дIа-юха кхувлара, мовхьаш дIа-юха кхахьара, самолеташ яьсса ца ахийтара декхараш толаме кхоачашдаьд. Кходаьд дуккха а доагор.

Из иштта да. Цхьаккха а бутт дIабахийтац Мухьмадеи цун новкъосташеи план кхоачаш ца еш. Цхьабакъда, карагIдаьнначох кхоачамбаь Iе лаьрхIа бац уж. Кхы а доккхагIа толамаш даьха накъабаха лерхIаш ба уж укх шера хургйолча XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцена.

ШиЙ кхетам, говзал даим а лакхъеш хьавоагIа Хашагульгов Мухьмад. Цунца цхьана шиЙ йоккха опыти говзали камаьрша дIалу цо къоначa летчикашта. Укхаза болх беча юкъа цо гIо деш, вешта аьлча, цо вахаре путевкаш енна экипажа командираш а хинна дIаэттав ткъо совгIа саг. Иштта цун хинна стажераш ба хIанз летни отряда командир вола Охрименко Александри цун заместитель Салгиреев Хьасани.

Дуккха шераш дIадахадале а, шиЙ эггара хьалхара хьехамча, экипажа командир Гамбарян Арсен Ванаевич вицвеннавац Мухьмада а. ХIанз Москве ва из болх беш.

— 1970 шера аз йистеяьккхар Кременчукски летни училище. Цул тIехьагIа Къулбаседа Кавказски управлене хьожавир со. Цигара цар хьахьожаваь Грозне балха хьавера. Цу хана денз укхаза болх беш а ва, — йоах Мухьмада.

Мухьмада летчикалла болх беча шерашка а, цул хьалхагIа а дуккхаза ихад цун вахаре белгала шераш. Царех да Яндарера юкъера школа йистеяьккхачул тIехьагIа граждански авиаце Кременчукски летни училище деша ваха 1967 шу. Из училище толаме йистеяьккха АН-2 яхача самолета шоллагIа пилот волаш из болх бе волавенна 1970 шу. Царех да цу самолета командир цох ваь 1972 шу. Москве. Ленинграде, Алма-Ате, кхыча йоккхача городашка нах дIаюха кхувлача ТУ-134 яхача самолета командир цох хинна, Ленински парте членалла из дIанийца 1981 шу. ХIаьта а шиЙ вахаре а белгала лоархI цо училище шоллагIча курсе деша вагIаш эггара хьалха ЯК-18 яхача ши моттиг йолча спортивни самолета штурвал ше каралаьца 1968 шера 18-гIа июнь. Цун лакхал ерригаш а йиъ бIаь метр мара еце а ворхIлагIча сигален тIа ваьнна, дерригача дунен да ше волаш санна хетар хургволча летчика.

Командира бенца тешам бакъбеш, дика чакхъяьлар из полет. Пхиъ — иштта бар цунна бенна мах.

Ткъо шу доалаш латт цу хана денз. ХIанз бархI эзар, пхиъ эзар метр лакха гIотт, цунга хьежжа масса лел Мухьмада «болата» кема. Укхаза Грозненски аэропорте болх беча юкъа авари ца хулийташ сигала цо яьккха ха 12 эзар сахьат я, е вешта аьлча баь никъ ялх миллион километр ба. Из деш дIа-юха вигав ах миллион пассажир.

Цхьабакъда, хьалхара класс йола летчик хинна Iац Хашагульгов Мухьмад. Цо доккха дакъалоац юкъарча вахаре а. Из хержа хиннав райсовета депутаталла. Из ва летни отряда партбюро член, къахьегама совета член.

Кхо бер да. Мухьмада а цун сесага, «Счастье» яхача тика чу болх беш йолча Любай а. Дикача оамалашца, эздийча гIулакхашца, нах, къахьегам, Даьхе дукха езаш хьалкхеду цар шоай бераш. Аэропорто еннача диъ цIа долча квартире бах уж. Тахан дег тIара ала лов, иразе хилда, Мухьмад, шун вахар!

Вай таханарча заманца шерра гIа боахаш волча цу хьинар долча, эздийча сага балха, вахара гIулакхаш кIоаргагIа мел довз дикагIа кхетадора аз, Грозненски аэропорта парткома секретара Пантюхин Виктор Андреевича, шоай эггара дикагIбола нах бувцача хана, хьалхарчарца Хашагульгов Мухьмада цIи яккхара бахьан.

— Сийна сигале дукха езаенна, лакха говзал, йоккха опыт йола летчик, тешаме новкъост, коллективо, кулгалхоша сий ду саг, принципиальни коммунист ва Хашагульгов, — иштта яр цо цунна енна характеристика. Дика тешал да из. ДегIаухалга сихдареи эргалонийи наькъагIа шера гIа дIахьалхашкахьа боахача наха юкъе а хьалха болхараштa деш дола тешал!

Юххера тхоаш вIашагIкъасташ Мухьмадага хетт аз:

— Хьо цхьоалагIча класса летчик ворхI экипаж чуйоагIача группа кулгалхо ва. Из декхар кхоачашде а, цул совгIа юкъарча вахаре дакъалаца а дукха ха эш. Из деррига доллаше а институте деша вагIа хьо, дезала да ва. Ха тоъий хьона?

— Сай ха нийсса дIахьожаю массанахьа а. Цхьаккха а минот зехьа ца йоае гIерт.

ТIаккха ираз дециЙ сиха йодача вай ханах иштта нийсса пайда эца ховш вахар, шийна езаеннача говзала шиЙ низ, хьинар, кхетам дIа а луш къахьегаш заманца гIа бахар?!

Ю. КУРСКИЕВ.

ПАТРИОТАШ ХЬАЛКХЕБУ

Бахьанаш леха аттагIа да

Шийна чу 42 эзар саг а воагIаш 157 юххьанцарча организацех латт ДОСААФ Заводской районни организаци. Из зIамига цифра яц. Цхьабакъда, цо тешам лац болх лерттIа вIаштIехьбаккхара. Тха дуккхача организацеша, царна чубоагIача членаша ма хетта кхоачашдац шоай декхараш.

ХIаьта дика болх вIаштIехьбаьккха лархIа йоагIа тахан дешара заведенейи учрежденей юххьанцара организацеш. Укхаза дикача лостамах чакхбоах оборонно-массови болх. Цу даькъе къаьстта дика кайоал номераш 3, 21, 50 йолча юкъерча школай, мехкдаьтта техникумеи дешархой.

Цунца цхьана из гIулакх къаьстта во латта организацеш а кIезига яц. Масала, Нохч - ГIалгIай гIишлон управленена чуйоагIача номер 105 йолча дIа-хьа лелача механизированни колонне, ворхIлагIчеи бархIлагIчеи СМУ-ка. ДОСААФ районни комитет хадданза цу организацешкара хьал бокъалгахьа даккха гIийртай. Цхьабакъда, предприятей кулгалхой хIама бе-башха ца хеташ моттигаш хиннай. Оборонно - массови болх во латтилга дукхагIча даькъе цу гIулакха эша техника ца таарах нийслуш хIама да яхаш бехказа бувла гIерт цхьайолча предприятей кулгалхой. Уж харцбе гIертац со. ХIаьта а чура таронаш оарцагIйоахе, царех лерттIа уйла тIайохийташ пайда эце гIулакхаш бокъалгахь-м даргда.

Промышленни предприятешта чуйоагIача юххьанцарча организацешта юкъе дикагIчарех лархIа йоагIа СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически заводера яр. Администраце, парткомо, профсоюзнии комсомольскии организацеша лаьрххIа цу деша теркам белга да из.

КПСС XXVII съезда решенеша дIадехарашка хьежжа шиЙ болх чакхбаха гIерт ДОСААФ районни комитет. Оаха коггIортилга ю юххьанцарча организацешца, ВЛКСМ райкомаца, райвоенкоматаца, граждански обороне штабаца, тIемеи къахьегамеи ветеранашца айхха бувзамаш лоаттабарах. Цхьабакъда, массаза а ма хетта дIабодац болх.

Къахьегама коллективашта юкъе хила беза оаха беча балха керттера лоархIам. ДукхагIча даькъе штатии болхлоша къестадора хьалха тха дешаш. Хила безача боарам тIа вIаштIехьдаькхадац оаха юххьанцарча организацей председателий дешар а. Сога хьаьттача дукха ха дIайоаккх тхогара статистически отчетносто а цкъаза из е вож йолча мероприятеех дукха справкаш оттае езаш хул тхо. Уж кхоачамбоацараш дIадаьхача таро хургья нахаца болх бара дукхагIа теркам тIабахийта.

Сентябрь-ноябрь бетташка ерригача тха юххьанцарча организацешка чакхъяьлар отчеташи хоржамаши. ГIулакхаца, ира къамаьл а хилар цига. Бакъдар аьлча, массанахь-м хиланзар. Иштта Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски, А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводашка. ПОГНОС АТК ДОСААФ юххьанцарча организацешка яь докладаш, выступленеш даккха хIама доацаш дика яр, хIаьта карагIдаьннача гIулакхех-м яцар. ХIана аьлча, даь хIама ца хиннадаь.

ХIанз вайна массанена гуш да бухсоццаш хьахинначох мара карагIдаьннача хоадам ца белга. Оборонни обществай керттера декхар да студенташта, дешархошта, лоацца аьлча, берригача къахьегамхошта тIема - патриотически кхетам балар, уж Даьхе лорае кийча хила Iомабар. Цу дешашта хетаяь мероприятеш кIезига чакхъяхац оаха, районе хоадам боллаш пайда а боал царех деррига а тхона хьалхашка латта декхараш кхоачаш-м дац цар. Аз лакхе ма аллара дукха кхоачамбоацараш да цу лостамагIа.

Боккъалдар аьлча, кагирхошта дика хац вай истори, йоккхагIча ноахала деналерча гIулакхех. Укх тайпара масал доаладергдар аз цу хьакъехьа. Дукха ха йоаццаш номер 39 йолча юкъерча школе нийсвелар со. БархIлагIча классерча дешархошкара дийхар турпалгородий цIераш яхар. ТешиЙ шо, наггахьчун мара, хьанзар жоп дала. Цу гIулакхо цIенхаштта уйла яйт.

Балха тIа лоархIам бола новкъостал ду тхона тIема ветеранаша. Царех ба С. Гаврилов, Г. Таранец, М. Чумаков, Д. Коробкин, М. Кузнецов, Ю. Погуляев. Царна дег тIара баркал ала ловра сона.

Тха балха тIа лоархIаме моттиг дIалоац технически, тIема - прикладной спортах кагирхой Iомабаро, спортивни базаш эргайоахаш тоаяро. Укх отчетно хан-юкъа ДОСААФ организаце райспорткомитетаца цхьана я 300 спортсмен - разрядник кийчваьв. Цу юкъе кIезига дакъа юкъе дахьанзар номераш 21, 47, 59, 9 йолча юкъерча школаша, № 1, 2, 9, 10 СГПТУ, ЧИГПИ, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода коллективаша.

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода ДОСААФ юххьанцара организаци районе йоккхагIчарех я. Материальни даькъе а эггара йIаьхагIа я яз. Цун счета тIа 17 эзар сом да. Цхьабакъда, цу ахчах пайда эцац. Заводе яц лерттIа спортивни база. кхыдола гIирсаш. ТIема - патриотически болх белга эсала латт. Цун цхьа бахьан мара дац: цхьаккха а саг цу деша сагота вац заводе.

Тахан массане а кхетаде деза, оборонно - массови обществаш ханал тIехьаюсаш хила йиш йоацилга.

В. МАРТЫНОВ, ДОСААФ Заводской райкома председатель.

Безаме, сапаргIата я Серноводскера «Асса» яхача санаторе дарбан корпуса чухье. Массанахьа сийрда, цIена, лостам болаш я. Из иштта хулийтар я санаторе керттера медсестра Аниева Луиза.

Итт шу хьалха Грозненски медицински училища йистеяьккхачул тIехьагIа балха эттар Луиза «Серноводск-Кавказский» яхача курорте. Хьалхарча деношка денз балха ше тIера йолга, каралаьцца гIулакх дезаш, знанеш кIоарга йолаш, нахаца дувца ховш йолга хьахьекхар цо. Цудухьа 1984 шера «Асса» яха керда санатори хьайийллача цун керттера медсестралла хьожаю Л. Аниева. Укхаза цун хьехамча а вокххагIвола новкъост а хинна дIаэттар санаторе керттера лор Махаев Iаббас Темуркаевич. Дика лоархIаю из шийн декхарех, мутIахьа ба цунна гонахьбараш, баркал йоах унахоша а.

Луизай хьаьнала къахьегам белгалбоахаш дуккказа еннай цунна сийлен грамоташ, премеш, кхыдола совгIаташ. ХIаьта Луизайна-м эггара дезагIа дола совгIат да дарба а хинна цIаболхача унахоша оалаш дола баркал, цар боаккхаш бола ловца.

СУРТА ТIА: Шийн аргIанарча пациентага хьожаш я Аниева Луиза.

Р. АУШЕВА сурт.

Ж. ХАМХОЕВА.

ТИЙРКА ОАМАЛ

Ва Тийрк, села чIоагIа бирс а денна,
Хьо мича дода, корзагIадаьнна,
ТалгIен тIехьа талгIе етташ,
Лакхача бердех бирса каетташ?
Мичара кхухь Iа уж шийла шовдаш,
Дог майра доах оаш, шовдай иллеш,
Цхьадолча гIанахь хеталу сона,
Хьоца сай уйлаш дIаухаш санна.
Хьо хIана доагIа боча а дувлаш,
Хьан човхадаьд хьо, сел эгIаздугаш.
Делхий-теш цхьанахьа зIамига бераш,
Дий-хьогI хьо тхога из ала гIерташ,
Чухаьрцабий-хьогI из лакха бешлоам.
Велхий-хьогI турпал дагабеха тIом.
ЦIаьхха мух санна сатемга даьнна,
Тийрк аха даьлар, уйланга даьнна.
Меттар сона из сайх цец а даьнна,
Iа яхар нийса дац, цо аьлча санна.
Со човхадаьдац, дигадац эгIаз,
Бераш а делхац, уж делаш хоз.
Харцарг ма бацар из лакха бешлоам
Велхац турпалхо а дагабеха тIом,
Кхийтар со сайна хийттар харцахьа долга,
Тиркага хиннар шийн оамал йолга.

Вай—интернационалисташ

Тхо долча хьаьший бар

Дуккхача хана денз оаха кийчо еш яр цхьа мероприяти. Ерригa иттлагIа классаш дакъа лоацаш яр цунна юкъе Орджоникидзера оаха бийха хьаьший хьаболабе а, уж цIабига а тIадиллар лаьрхIа хержача делегаташтa. Цу делегаташтa юкъе со а яр. Оаха бийхабар Орджоникидзерча А. И. Еременко цIерагIча Лакхехьарча Общевойсковой командни училищера курсанташ. Дуккхача дешархошта хьалхашка латташ хаттар да, дийша ваьлча «Мала хургва?». Дукха профессеш я укх лаьттан тIа, уж шоай тайпара хоза я. Царна юкъе я эпсара професси. Из училище чакхъяьккхачарна юкъе дукха Советски Союза турпалаш ба. Царех ба вай мехкахой Аушев Руслан, Демченко Георгий, иштта кхыбараш.

Тхоай мероприяти оаха чакхъяьккхар Наьсар-Кертерча культура ЦIагIа. ЧIоагIа сакъердаме чакхъяьлар из. Тха дешархоша тайп-тайпара хаттараш дир хьаьшашка. Масала, цига деша безам хилча фу де деза, экзаменаш малагIаш яла еза, хала дий училище деша? Хьаьшашта хьалха хиннача воккхагIволча лейтенанта А. Митусовс дийцар училища историех, из хьахиларах лаьца, иштта Советски Союза турпалех Р. Аушевх, Демченкох лаьца. ВIашагIкхетар чакхдоаллаш ДК ансамбла «Эрзе» концерт делар, дешархоша тIемах лаьца стихаш йийшар, иллеш даьхар.

Цул тIехьагIа школе гIолла экскурси йир, царна бIаргаяйра тха музей, чIоагIа раьза бар уж оаха беча балха.

Шоай дага дар цар дIаяздир музее уллача «книга отзывов» тIа. Цар дийцар гIалгIашта юкъе шоаш хьошалгIа хьалха бахкар, дицлургдац тхона, шоаш дика тIаэцар яхаш. «Кхы тIехьагIа вай доттагIал чIоагIлургда», — аьлар цар.

Р. ПОРОЕВА,
Назранерча № 3 йолча юкъерча школа йоккхагIйола пионервожати.

СПОРТА ХОАМАШ

ШАХМАТАШ

Республиканск и шахматни клубе 11—13 марта чакхъялар областной совета профсоюза ВДФЦО хьалхле якккхара районашкара спортивни ловзарий чотагIа йола шахматни яхьаш. Цу яхьашка дакъа лаьцар республика 13 районерча сборни командаша. ХIара команде кхоккха саг вар — 2 зIамига саги, цхьа кхалсаги.

Хьалхара моттиг яккхар Урус-Мартанерча шахматисташ. Цар 11 очко яр. ШоллагIа моттиг елар 10,5 очко яккхача Шалински районерча шахматисташта, кхоалагIча моттиге — Грозненски районера шахматисташ.

Дика лайзар иштта Веденски, Шелковской, Наурски районашкара яьхка командаш. Цар бархI-бархI очко яьккхар.

ВОЛЕЙБОЛ

ДIадахача шоаттдийнахьи кIирандийнахьи «Красный молот» завода спорта Двореце Россе хьалхле яьккхара цхьоалагIча лиге «А» яхача класса шин командай ловзараш хилар. Вай городерча «Автомобилист» яхача командаца ловзаш яр г. Ярославлера ена «Автомобилист» яха команда. Командашта юкъе хиннача шин ловзаре 3:1 счет йолаш шозза котъяьлар Грознера команда.

К. ЕВЛОЕВ.

Чакхъялар 29 феврале йолаенна хинна республике гIолла хьалхле якккхара кхалнаьхеи маIача наьхеи волейболах ловзарах йола яхьаш.

МаIача наьха яхьашка дакъа лоацаш яр 6 команда: ГНИ, ГНТ, ЧИГПИ, ЧИГУ, «Трудовые резервы» Минпроса ДЮСШ командаш. Хьалхарча гоне котбаьлар вIалла ца эшаш лайза. ГНИ волейболисташ. ШоллагIча моттиге цкъа ийша ГНТ команда я, кхоалагIа моттиг — ЧИГПИ командага кхаьчай.

Кхалнаьха яхьашка дакъа лоацаш яр «Красный молота» завода команда, ГНГ, ЧИГУ, Минпроса ДЮСШ, «Трудовые резервы» яха командаш.

Хьалхара го чакхбаьлча, результаташ укх тайпара да:

ВIалла ца эшаш лайза ГНТ команда хьалхарча моттиге я, шоллагIча моттиге — ДЮСШ Минпроса команда, кхоалагIча моттиге — ЧИГУ команда я.

Л. МАГОМЕДОВА.

ГРАЖДАНАШ ХЬАЛКХЕБЕ

Уйла ю оаха хIана бувл кхувш боагIараш зулама наькъ тIа? Фуд-хьогI оаха теркама кIалхара дувлийтар? Цун керттера бахьан — даьша-ноаноша шоай дезалхочунца кхетама болх кIезига белга.

Кхувш боагIараша деча зуламий анализ яьчул тIехьагIа гучадоал цар уж дукхагIча даькъе бийса яхачул тIехьагIа деш хилар. ХIаьта цу хана дай-ноаной цIагIа ма бий. Царна ха ма дезий шоай бераш мичад, цар фу леладу, хьанца доттагIал тессад. Цхьабакъда, цхьаболча дезале шоай бераш фу деш да хара сагота боацалга хьагойт практико, тIаккха шоашта тIахьожам боацалга ховш болча цар шоашта ловча дIаккхухь бийсаш, къоалаш ду, вIашагIа лет.

Суда хьалхашка вагIа шиъ. Орджоникидзевски яхача станице бахаш ба уж. Вурийтта шу мара даьннадац царех хIаране. Купреев Костя 10 класс яьккхачул тIехьагIа профтехучилище деша отта кийчлувш вар, хIаьта Павлиньский Виктор балхара хьаваьннавар наьнаца кхыча районе ваха дIавахара. Цу шинне а лерхIаца хиннар-м дикадар, бакъда кхоачаш хиланзар-кх. «Хоза вахар» дезаделар, бIаьхий хила безам оттаро кIала дихьар лерхIаш хиннар. Бийса яхачул тIехьагIа кхачан тикашкара къоалаш де ваьлар уж шиъ.

ХIаьта цар дай-ноаной уйла еча бацар шоай къонгаш сел ха яхачул тIехьагIа мичахьа ба-хьогI, фу деш ба-хьогI яхача дешашта. Вешта Косте да Купреев Петр Петрович-м башха саготде кхоавергвацар шийн воIа. ХIана аьлча, каст-каста корта бохабу маларaш меларца «мукъавацар» из воIа кхетам бала.

Хьалхарча бус шоай къонгаш тIехьа чубахкхар милице болхлоех лочкъадир цIагIарчар. Кагирхошта цар даь «дика» дар из. Оаха даьр даьша-ноанаша къайла хIаьта а ма хьоргдий, аьнна хийттача Костяси Викторeи шоллагIча бус а тикашкара кхачан продукташ, сигареташ лочкъайир.

Цу тайпара «денале» гIулакхаш бахьан Сунженски районни судо набахта чубахка ханаш техар царна. Ца хила мегарий из хIама? Мегар. Нагахьа санна даьшаноанаша шоай тIехьенаша фу леладу, мала леладу ханнахьа уйла яьларе. Цул совгIа Костя цкъа ког дIаккхийтта волга ховш а хилча.

Е цхьаькха масал, АтабаевгIар Хьамзат Хакимовичи Елена Арцуевнай рузкъа дукха дезарца «дIаьхий сомаш» да дагахьа сезонни балхаш де гаьнна дIаухаш хиларах дай-ноаной тIахьожам боацаш бусар цар воI Iийса. Ше деша ваьгIача школе бус чу а ваьнна, хIамаш лочкъаьяй цо. Из бахьанце набахта чувалла суд яьй Атабаевна. Из ала мегаргда номер шиъ йолча Карабулакски юкъерча школа дешархоех Умаров Тимурахи Аушев Бесланахи. Цар дай дукхагIча даькъе Казахстане сезонни балхаш де ухар, къонгашта кхетам лулга шоай исташта дIа тIа а дилле. ХIаьта царга ладувлаIцар кхувшбоагIача Бесланeи Тимуреи. Уж урокашкара удар, во лелар. Юххера а Карабулак яхача поселкера хIамаш лочкъайир. Уж шаккъе а кхувш боагIараштa йолча комиссес учета дIаоттабаьб, хIаьта даьштаноаноша гIодаш техад.

Хьаэцаргья вай МПМК болх а беш Орджоникидзевская яхача станице баха Оздоева Довхана, рудай йоацача гIишлон материалаш арахецача заводе болх беча Карабулак яхача поселкера Ганиева Марема, Муцольгов Мухарбика бераш Оздоев Дауд, Ганиев Алик, Муцольгов Iийса милицe учете латт урокашка ца ахарах, бродяжничество леладарах, хIамаш лечкъарах. Дуккхаза цар даьшцаноаноща беседаш яьй милицe болхлоша, массехказа Сунженски райисполкома кхувшбоагIарий комиссе заседанешка бийха хиннаб уж, бакъда, хетаргахьа цар е йоагIаш йола выводаш-м яьяц. Из ишта деце мишта кхетаде деза Оздоев Дауд спецшколе хьожавар, вожаш а цига хьожабе лаьрхIа хилар?

Халахете а цу тайпара масалаш дуккха а доаладе йиш йолаш да. Шоай дезал бизза Даьхен гражданаш болаш хьалкхебара къаьстта теркам тIабахийта беза дашы-ноанаша.

Л. ГАБУЛАЕВА,
Сунженски РОВД чуйоагIача ИДН начальник.

УКРАИНСКИ ССР. «Электрон» яхача Центральни львовски производственни объединене конвейераш тIара араяьлар «Электрон-51 ТУ 433» яха керда телевизораш. Цу телеприемникашта латт шоаш сердал вIашта йоалаеш а автоматически бос тоабеш а йола кинескопаш. Цунах дIатIа хотта йиш я видеомагнитофонаш, персональни ЭВМ клавиатураш, телеигрови приставкаш. Керда элементни база юкъейоалаяр бахьан долаш уж хIанз зIамигагIа а я царга кIезигагIа материалаш а дIайолх, иштта тешамегIа я.

СУРТА ТIА: художник Михасюк Наталья керда телевизор хьахьокхаш я.

В. ПЕСНЯКА сурт.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

С. АУШЕВ
ДЕНАЛ
(«Наьсархой» яхача повеста тIара)

Хьасана автоколонна хьанийца цхьа кIира даьннача хана, Советски Эскаре гIулакх даь а ваьнна, цIавенавар Башир. Цига вахалехьа слесарь волаш автобазе болх беш хиннавар из. Шоферий курсаш чакхъяьхаяр цо ше эскаре волча хана.

Хьасана Башир вовза дикка ха яр. Балха отта аьнна из ше волча веча, раьза хинна, цо хьакховдаяьча заявлене тIа кулг яздир автоколонна начальника. ДикагIйола автомобилаш шофераштa болх бе дIаенна дикка ха яр. Цу наькъа Башира кхаьчар духхьал цхьа кабинеи, рамеи, кузови мара яцар.

— Сона-м ер а мегаргъя, — аьлар Башира. Из тоае шийн говзали низи дIакхоачаргхиларах тийша вар зIамига саг. Хала хиларах хIама хьаде денал дIа а кхоачаргдолаш, визза саг хьахиннавар цох эскаре гIулакхдеш даьккхача шин шера. ХIара дийнахьа цхьацца оатхалаш а лохаш, хьаметтаоттайора Башира шийн самосвал. Эскаре гIулакх де вахалехьа денз из вовзаш бар автобазерча шоферех дукхагIбараш. Цар а цхьацца агрегат, оатхал лохаш шоай вIаштIехьдоаллача тайпара новкъостал дора шоашта везаш волча зIамигача сага. Ши кIира дала лехьа самосвал тоаяь ваьлар Башир. Юххера а балха аравала дага волаш цо диспетчерагара путевой лист хьайийцача, юха а соцаваь, Хьасана аьлар:

— КIаьнк! Сиха даха хийфордах кхийттадац, яьхад вай даьша. Лоралуш лелаелахь е самосвал.

— Сай бехкагI са доалла цхьа хIама ца йийта а авари ца хилийта а хьожаргва со! — аьнна лоацца жоп делар Башира.

— Ираз долаш хилба хьа болх! — ловца баьккхар Хьасана. Цул тIехьагIа шийн самосвалаца гаражера ара а ваьнна, керда никъ буллача жагIа кхахьа вахар Башир.

— Сона ховр хIама дац шоана, дукха ха ялалехьа цох цIихеза шофер ца хуле! — аьлар Хьасана шийна гонахьа латтача шофераташкахьа дIа а хьежа.

Автомобила дIабIара ма хьежжанге а ховра Хьасана из лехкаш вагIар малав. Замелха йига кийчъяь тIавагIа говр санна, наькъа безам тIабодаш хулар дикача шофера яр. Автомобилаш во лелаераш а бар автобазе. Уж сагота бацар йоаккхача хIаманна мара. Шоай ханнахьа профилактика яцар, талха йолаенна оатхал хувцацар. Геттара йоххалца дIахехкар шоаш тIабагIа автомобилаш.

Цхьан дийнахьа никъ буллача ше хьалбихьа жагIа дIа а боассабаь, юрта юкъе гIолла IовоагIар Башир. Книжкаш чудоахка зIамига портфелаш а лестаеш, боккхача наькъа йисте гIолла хьалдоагIар бераш. Школера занятеш йисте а яьнна цIаболхаш бар уж. Шоаш массаза ду ловзараш а деш, доагIар уж цу наькъа тIа а. Хьагуча суртагIа шофер кхеравала везаш хIама дацар: гIашлой лелача зIамигача наькъа тIа гIолла боагIар уж. Шоай наькъа тIара дIа ца боалаш, тIех а баьнна, уж дIагIоргхиларах тийша вар Башир. Цхьабакъда, цунна хетар хиланзар. ТIаккхаьчар вIалла дага ца хинна хIама. Самосвал IотIакхаьча яла йоаллача ханна, царех ши кIаьнк наькъала хьасехьа вала безам а хинна, цIаьхха хьаведар. Тормоз а теха, автомобиль юхасоцаеча юкъа уж кIалгIоргхиларах сакхийра Башира. Аьтта оагIорахьа дIаерзайича вокх берашта тIанийслургйолаш яр из. Аьрда оагIорахьа хьаерзийча массехк метр мара наькъа гаьна доацаш кIоарга аьли дар, чугIолла IодоагIаш хий а долаш. БIаргцацкъам тохача юкъа, берригa шийн низ тIабахийта, аьленгахьа шийн бе доалла ко хьакхостадир Башира. Из сакхеташ вар бераш дийна дусаргхиларах. Ше ма йодда аьле чу яхар самосвал.

ЦIогIарч даьлар цу аьлена дукха гаьнабоацаш Iохайша баьгIача боккхийча нахахало лоалург а яцар. Цудухьа дог а доах аз, из кIалхарваргхилара. Массанена а хьалхара лорашта баркал аьлар Хьасана. —Ше визза кIант хилар хьахьекха саг ва Башир. Тха массане а шийн а сий даьккха шофер ва из.

Хьасана санна, лорашта баркал оалаш къамаьлаш дир берий даьша а.

...Башир уллача палатерча унахошка хьожаш яр Лейла. Массехк бутт хьалха Орджоникидзера медицински институт яьккхаяр цо. Хьинар ца кходеш, шийна тIадилла гIулакх чакхдаккха гIерташ яр йоI.

— Ма тоам болаш саг я из! Дала ха йIаьха йойлалаш, — аьлар тIаккха хьалъураийккхача Хьасана.

Кхетам чу веначул тIехьагIа цхьа юкъ йоаккх Башира шийна хиннар фуд ца ховш. Шийн доацаш санна хетар дезденна дегI. Цхьа мажe яцар лазар ца деш. Шийн боацаш санна хетар корта а. Къаьстта чIоагIагIа лазар дора цо. Палате дохк латташ мо хетар бIаргашта, бIоагора ухар.

Лорий говзал кот а йоалаш, хIара сахьат, ди масса за дала дикагIа хулаш воагIар Башир. «Дийна висав-кх со. ВIалла хIама дац е хало сона тIакхаьчай, аьнна. Хоастам бу аз уж бераш ца доадаь», йоахар цун уйлаша, дего.

га. Царна бIаргадейнадар из дерригa хIама.

— Ва, оарц дала! Ва, оарц дала! — яхаш, цIогIарч а детташ, аьленгахьа Iобайдар уж, бе Iасаш а йоахкаш.

Боккхийча наха оарц даккхарах цу минуташка дукха нах хьагулбелар. Чархаш тIа а йолаш уллар самосвал. Вабаш дийтта халла ниI хьа а йийла, тоIаваь воалла шофер хьаараваьккхар наха. Тамаш ел хIама дар из дийна висар. Йоккхий човнаш хиннаяр керта, дегIа. Цига геттара сиха тIаккхаьчар, легковой машин а яхийта хьайоалаяь, цу юртара лор. Гонахьа латтача наха новкъостал а деш, шийн вIаштIехьдоаллача тайпара дIайийхкар цо човнаш, маха техар.

— Валар кхерам болаш ва ер. Хетаргахьа, хьоа чIоагIа лозабаьб. Кхы ха дIа а ца йохийташ геттара сиха больнице Iокхоачаве веза, — аьлар лоро. Цо ма яххара сиха чехола тIа а вилла, аьле чура хьалтIавера Башир. Цул тIехьагIа районерча больнице Iовигар из. Цунца дIаяхар лор а.

— Керта эггара хьалха а еш, геттара сиха операци е еза укханна; — аьлар керттерча лоро, гонахьа латтача шийн новкъосташка, ше цунга хьежа ваьнначул тIехьагIа. ЦIаьхха бос хувцабенна цун юхь шоашта бIаргайча, цар а сакхийра цу зIамигача сага гIулакхаш кхы вогIа хила йиш йоацаш, во долга.

Больницерча йIаьхача коридора чу дIаэтта латтар Хьасан юкъе волаш бола автобаза кулгалхой, Башира гаргара нах, цо кIалхардаьхача берий дай, из воалавеш Iобаьхка кагий нах. Дикка ха яьннача гIолла йовлакх хьекхаш юхьа тIара хьоцар дIа а доахаш, хьааравaьлар керттера лор. Гулбенна латтача наха хьатIа а вена, цо аьлар:

— Цкъарчоа цунна де деза гIулакх даь даьннад тхо. Со раьза волаш чакхъяьннай операци. Кхоачам хиллал цун группагIа дола цIий а дIатехад, кхы тIа эшар а даьд. ХIаьта а во хьал долаш ва. ХIанз а кхетам чу венавац. Хетаргахьа, хIанзчул тIехьагIа массехк сахьат даьлча бIаргаш хьалокхаргда. Низ болаш дог хиннад цу зIамига сага, ца хилча, из хулийташ сатийна алийта веза ер.

— ХIанза-м даьра гIоргвар со укхазара халха а вувцун! Ираз долаш хилда цу йиIий вахар! — яхаш ловцаш доахар Лейлайна дарбаш а хулаш, больницера цIаухача наха.

Цу наькъа шийн палате Iовилла зIамига саг хала унахо волга а ховш, юхера дIайоалаш яцар Лейла. Цунна а хайнадар бераш бахьан долаш из бала цо шийна тIакхоачабаьлга. «Денал долаш волча сага мара карагIдаргдолаш хIама дац из» йоахар йиIий уйлаша. Лейлайна а довзаш дар из чуваха кIоарга аьли. Из дага а деха, кхераеннача йиIий дегI тохаделар.

Из дии бийсеи дIахьу Лейлас кхетам чу воацача зIамигача сага юхера дIа ца йоалаш. Керттерча лоро шийга де аьнна гIулакхаш дизза чакхдоах цо. ШоллагIча дийнахьа хьежача цхьа градус лохъенна хул Башира дегIацара йIовхал. ПаргIатагIа доахаш санна хет са а.

— ХIанза-м вай майрра ала йиш йолаш да, ер дийна вусаргва, аьнна! — оал ше цунга хьежа ваьлча, керттерча лоро, Лейлайгахьа дIа а вийрза. ГIадъяха йоI из мархIа волла безам болаш хул. Эхь а хийтта соц из. Керттера лор араваьнначул тIехьагIа цхьа юкъ йоаккх цо цунна IобIарахьежаш латташ. Кхаьхетар из доккха хIама тIаккхаьчача зIамигача сагах. Човнаш дIаехкалехьа Лейлайна бIаргаяйнаяр цун юхь. Сибат долаш хийтар цунна из. ХIанз бIаргаши бордаши мара бIарга ца гуш бинташа къайлаяьккхаяр юхь.

Керттерча лоро аьннача тайпара, цу дийнахьа делкъел тIехьагIа кхетам чу вера Башир. Цунна йисте Iохайна вагIар Хьасан. Хийлаттар цун бIаргашка. Низ дIакхачацар гIадвахар юхакъовла.

— Хоастам бу аз иштта йоккха говзалаш йоаххаш лораш вай хиларах, — йоахар цо Башира аьтта кулг шийчоа хьабе а делла.

— Iа бехк ма баккхалахь, хьога палатера аравала, ца аьлча ялац со, — аьлар тIехьашка латтача лоро. Из Лейла яр. — КIеззига кхы дикагIа хиллалца йист ца хулийташ сатийна алийта веза ер.

— ХIанза-м даьра гIоргвар со укхазара халха а вувцхьа доккха дика шийга кхаьчача санна цу уйлаша паргIата воакх из, сатем хулийт. Иштта уллаш цхьа юкъ яьлча, тхьайса дIавода Башир.

Ши-кхо сахьат даьннача гIолла Башир сомаваьлча, палате хьачу а ена, цун докъаденнача бордашта тIоададаь йовлакх хьекхар Лейлас. Цул тIехьагIа човнашка хьажа йолаелар из. ТIаккха Башира а яйзар шийга хьожаш йола лор. ХьалхагIа массехказа бIаргаяйнаяр Назранерча улицашка гIолла дIа-са ухаш из тоамбола йоI. Хьанний-хьогI из, яхаш шишийца хаттараш деш а хиннавар. Шийна из бIаргаяйча, юха а сеца, цунга йист хила тоам ца хеташ дIанхавар Башир. «Лор хиннайоа хьо» оал ши-шийца цецваьлча санна. Сихлу дегIацара цIий, безаме дIоахлу къона дог, цIий а яле, дIаотт сибатдола юхь. ЗIамигача сага вIалла дага хиннадацар иштта йоккха човнаш а хинна, цу хозача йоIо дарба а деш, ше больнице уллаш хургмавий аьнна.

Тайп-тайпарча зизашеи сийначa баьцашеи хозъяь латташ хул бIаьстан деношка аре. Из санна Лейлай сибат ходдаьдар лепача бIаргаша, Iаьржача бIаргцIацкъамаша, къаьгача юхьо, елакъажар даьлча бордашта юкъера хьакъердача цергаша, кIажаргаш а яь, тIехьашкахьа хьалбелла боаллача сомача керто.

ХIара дийнахьа Башира човнашка хьажа воагIар керттера лор. «Визза кIант ше хилар хьахьекха зIамига саг ва шоана из. Живарий, мела ма хилалаш!» аьнна берий дашеи автобазерча хьакимашеи шоашка даь дехар дицлуш бацар лораш. Цудухьа керттерчо шийна эггара дикагIа хьожаргья, аьнна хетача Лейлайна тIа а диллададар дарба делга.

Къоначa лоро бехк боакхилга йоацаш дика кхоачашдора шийн декхараш. Сиха ерзаш йоагIар Башира хинна човнаш. Лейлай ховха кулг шийх хьакхийттача, «харт» аьле цхьа шийн тайпара тохалора зIамигача сага дог, цIийлора юхь. Из зувш йолча Лейлайна а хеталора цу секундех шийн дега юкъе гIолла электрически ток чакхъяьлча санна...

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 МАРТ
ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — Футбол. Кубкаш ярий кубок. Финала. 1/4. «Динамо» (Минск) — «Мехелен» (Бельги). 2-гIа тайм.
9.25 — «Хьайбай дунен тIа».
10.25, 15.30, 16.40 — Кердадараш.
15.45 — «Iилмани къахьегамеи бувзам». «Феномен вибротехники». Документальни фильма премьера.
16.05 — «Мэнго» яхача корянски къаман ансамбла концерт.
16.45 — Экономически знаней лардаш. «Телеэко» яха журнал.
17.25 — Музыкальни ганз. В. А. Моцарта вокальни произведенеш.
18.15 — «...Ялхайтта шу даьннеи боннхагIеи».
19.05 — РСДРП I съезда 90 шу дизарга. Теоре дешаш. «Хургдолчун долалур».
19.35, 22.40 — Тахан дунен тIа.
19.55 — «Объективные обстоятельства». Телевизионни фильма-спектакла премьера.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Объективные обстоятельства». Фильма - спектакла дIахододар.
22.50 — Сан-Ремо итальянски илле фестивале. 1-гIа передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Юкъара биологи. 10-гIа класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-гIа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори. Япони.
10.35, 11.35 — Дезала вахара этикеи психологии. 9-гIа класс.
11.05 — Испански мотт. Iомамабу 2-гIа шу. Аргентине гIолла.
12.05 — «Поезд на Кралево». Художественни фильм. (СРФЮ).
13.20 — «Городаши шераши». Документальни фильмай премьера: «Урал — исторе оагIонаш», «Хьаст».
13.55, 22.55 — Кердадараш.
14.00 — «Эздел». 4-гIа сери.
17.40 — Кердадараш (гIалгIай меттала).
17.45 — «Экономически дешар — эша резерв» (гIалгIай меттала).
18.15 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
18.30 — ТелетIий Грозный — Махачкала.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Эггара зIамагIа дола догIалг». Мультфильм.
20.15 — Британеца вIашагIкхетар. ТелетIий Рига — Глазго.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Документальни фильма экран. «КIайча наIара тIехьашка». Документальни фильма премьера.. Язвенни лазарий хирурге кердача лостамех.

18 МАРТ
ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — А. Борин. «Объективные обстоятельства». Фильм-спектакль.
10.30, 15.30, 16.55 — Кердадараш.
10.40 — «Дакъа лоацараш».
15.45 — «Практика, проблемаш, сужденеш». Документальни фильмай премьера: «Точка отсчета — Когалым», «По обе стороны проходной».
16.25 — «ХIана, сендухьа». Берашта лаьрхIа передача.
17.00 — Украински телевидене программа.
17.55 — «Экран» яхача творчески объединене мультфильмаш: «Миниатюры-86», «Сигала бесса бургац», «Кот ца бовлийтараш».
18.25 — «Тхо долча хьоашалгIа ба Московски областа юрта подряда викалаш». Концертни студе Останкинера передача.
19.55 — Тахан дунен тIа.
20.15 — Британеца вIашагIкхетар. ТелетIий Москва — Ноттингем.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Детективах ловзар». Кьаьхаташта денна жопаш.
22.25 — «Дагалоацамех даха хьалха да вай». РСФСР халкъа артистка Э. Пьехай творчествах. Фильма-концерта премьера.
23.10 — «Взгляд». Сайрийнара информационно - музыкальни программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Къаьнарча Руси дошо дош». Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Музыка. 6-гIа класс. Ференц Лист. Вахари кхоллами.
9.05 — Английски мотт. Латински Америка кердача замах.
10.35, 11.35 — Географи. 5-гIа класс. Хаоттам. Цун хувцамий бахьанаш.
11.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — Боккхийбараши бераши. Телевизионни документальни фильмаш: «Из са иллида», «Сакман в школьном расписании».
12.40 — «Вай къонала иллеш». Фильм-концерт.
13.10 — «Iаламца барта». Телевизионни документальни фильмаш.
13.40, 22.55 — Кердадараш.
13.45 — «Эздел». Художественни фильм. 5-гIа сери.
16.25 — Мультфильм.
16.35 — Кердадараш (нохчий меттала).
16.40 — «Эргалоний наькъех». Транспортни организацешкара хозрасчетах (нохчий меттала).
17.10 — «Лаьтта леладерий бIаьстан балхех» (гIалгIай меттала).
17.30 — «Точка зрения жизни — познание». «Грознеть» объединене экономически всеобуча проблемех.
18.15 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
18.30 — «Покаяние». Художественни фильм. 1, 2-гIа сереш.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Советски Эскара Центральни цIагIа поэтически сайре.

РАДИО

17 МАРТ
ЕРА

7.45 — «Юха а увзаш дегIаахар сихдар». Хаоттам.
7.55 — 8.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Концерт.
11.15 — «Патриот» (гIалгIай меттала).
11.30 — «Микрофонаца Грозне гIолла».
11.50 — 12.00 — Музыка.
15.15 — 15.30 — «Агропром: доалдара урокаш». Урус-Мартановски районера передача (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Сайрийнара музыкальни программа.
18.00 — Керда хоамаш.
18.40 — «Вахари дийи» яха радиожурнал. (нохчий меттала).
18.55 — 19.00 — Музыка.

18 МАРТ
ПIАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — «ТIехьабусараш хила йиш яц» (нохчий меттала).
11.15 — 12.00 — Ашугий иллеш.
15.15 — 15.30 — «Советаши вахари» (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Новкъостий оазаш».
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — ДоттагIлен концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.40 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
18.55 — 19.00 — Музыка.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02094. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 900.